

VLAAMS COMPOSTELAGENOOTSCHAP

VOOR EEN BETERE TOCHT

DE PELGRIM

JG 27 – APRIL-MEI-JUNI 2011 – NR. 105
DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT – 2DE TRIMESTER 2011

Naar Draché

Menhir van Draché
Verborgen geschiedenis
In een oog van steen

Paul De Marez

HET VLAAMS GENOOTSCHAP VAN SANTIAGO DE COMPOSTELA VZW

is de vereniging van en voor belangstellenden voor de pelgrimstocht naar Santiago de Compostela. Het is gevestigd in het Diocesaan Pastoraal Centrum (DPC), Varkensstraat 6, 2800 Mechelen, 015 29 84 36.

Hier zetelen het secretariaat, de bibliotheek, het informatiecentrum en de verkoopdienst.

Openingsuren: elke zaterdag van 10 tot 16 u. behalve in de kerstvakantie, op paaszaterdag en in juli en augustus.

www.compostelagenootschap.be - info@compostelagenootschap.be

Lid worden

De lidmaatschapsbijdrage geldt voor de inwonende leden van een gezin en per kalenderjaar. Het lidgeld bedraagt 25 euro (buitenland 32,50 euro) te storten op rekeningnummer IBAN: BE06 2800 5620 0322, BIC: GEBA BEBB. Nieuwe leden betalen een eenmalige inschrijfkost van 7,5 euro of 32,50 euro (buitenland 40 euro).

De Pelgrim

De Pelgrim is het driemaandelijks algemeen tijdschrift voor de leden.

Redactie-adres: Varkensstraat 6, 2800 Mechelen,

depelgrim.redactie@compostelagenootschap.be

Redactie: Dirk Aerts (hoofdredacteur), Mia Voordeckers, Martin Kellens, Jan Verhaverbeke.

Verantwoordelijke uitgever: Hugo Morael, Houtsniplei 19, 2950 Kapellen.

Erkenningsnummer P2A8550

Coverfoto: Riet Van Cleuvenbergen

Binnenkaftillustraties: Willem Hoet

¡Hola!

Hola! is de driemaandelijkse nieuwsbrief voor de leden.

Redactie: Ludo Van Lint, Van Dijkstraat 101, 2640 Mortsel, 03 455 40 83,
ludo.van.lint@telenet.be

Raad van Bestuur

Hugo Morael (voorzitter), Rik Vertongen (eerste ondervoorzitter), Paul De Marez (tweede ondervoorzitter), Raymond De Haes (secretaris), Jos Vanmontfort (penningmeester).

Leden: Jozef Belmans, Ria Bruggen, Paul De Vlam, Koen De Witte, Freddy Du Seuil, Hugo Frederix, Egfried Grauls, Jan Hendrickx, Martin Kellens, Marc Patrouille, Yvonne Roelof, Ludo Van Lint.

INFORMATIE VOOR PELGRIMS/WANDELAARS

Paul De Vlam, Kattestraat 13, 8210 Loppem, 050 82 49 25,
paul.de.vlam@pandora.be

Yvonne Roelof, Nieuwe Gentweg 130, 8000 Brugge, 050 34 17 29,
yvonne.roelof@scarlet.be

Roland De Brabander, Koornblomme 42, 8490 Jabbeke, 050 81 49 32,
rdebrabander@skynet.be

INFORMATIE VOOR PELGRIMS/FIETSERS

Liesbeth Vancoillie, Poperingseweg 16, 8900 Ieper, 057 23 91 09.
Wilfried Wijn, Alfons Schneiderlaan 168, 2100 Deurne, 03 325 98 10.

REGIO-CONTACTPERSONEN

De regio-contactpersonen werken aan de uitbouw van de regionale werking van het Genootschap. Er zijn tien regio's.

Cöördinatie en regio Brugge regiobrugge@compostelagenootschap.be
Rik Vertongen, P. Benoitlaan 62/bus 2, 8200 St.-Andries-Brugge, 050 39 78 11

Regio Antwerpen regioantwerpen@compostelagenootschap.be
Hilde Van Ingelgom, C. Jaspersstraat 10/Bus 111, 2600 Antwerpen, 0486 906 135

Regio Gent regiogent@compostelagenootschap.be
Johan De Ridder, Woeringestraat 71, 9000 Gent, 09 324 65 49

Regio Leuven regioleuven@compostelagenootschap.be
Jozef Belmans, Begijnenblokstraat 1, 3320 Meldert, 016 76 56 64

Regio Limburg regiolimburg@compostelagenootschap.be
Egfrid Grauls, Nieuwstraat 42, 3600 Genk, 0497 59 13 48

Regio Mechelen regiomechelen@compostelagenootschap.be
Luc De Bolle, Kaaitvaartstraat 71, 1760 Roosdaal, 0473 95 25 85

Regio Noorderkempen regionoorderkempen@compostelagenootschap.be
Annemie Vanderschoot, Klein Heiken 115, 2950 Kapellen, 03 605 60 09

Regio Schelde-Leie regioscheldeleie@compostelagenootschap.be
Frans Maertens, Elfdejulilaan 39, 8520 Kuurne, 056 35 57 88
Corry Catteeuw, Papegaaistraat 13, 8790 Waregem, 056 77 24 80

Vacature

Regio Westhoek en Turnhout

WERKGROEPEN

Ledenadministratie

Koen De Witte, Koudemarkt 8, 8000 Brugge, 050 34 23 28
ledenadministratie@compostelagenootschap.be

Geloofsbriefen en webstek

Marc en Roos Patrouille, P. De Conincklaan 70, 8200 St.-Andries-Brugge,
050 31 06 13
geloofsbriefen@compostelagenootschap.be
webmaster@compostelagenootschap.be

Hospitalerowerking

Miet Van Duyse – Secretariaat Kristien Claeys, Prinsenhof 53, 9000 Gent,
09 233 15 31
hospitaleros@compostelagenootschap.be

Onderdak in Vlaanderen

René Sterckx, Huldensbergstraat 24, 3080 Duisburg-Tervuren, 02 767 10 87,
0478 883 713
onderdak@compostelagenootschap.be

Pelgrimspaden

Ludo Van Lint, Van Dijckstraat 101, 2640 Mortsel, 03 455 40 83,
pelgrimspaden@compostelagenootschap.be

Permanentie op zaterdag

Jaak Fouquaert, Notelarenweg 19, 3020 Herent, 016 23 76 11

Spiritualiteit

Jan Hendrickx, Heuvelstraat 49, 2560 Nijlen, 03 481 94 08,
spiritualiteit@compostelagenootschap.be

Verkoopdienst

Herman en Mia Merckx-Beullens, Maaiveld 7, 1800 Vilvoorde, 02 251 10 22,
verkoopdienst@compostelagenootschap.be
IBAN BE 55 0015 7377 1244

Bibliotheek

Marc Michiels, Blokstraat 17, 3191 Hever-Schiplaken, 015 61 47 86,
wgbib@compostelagenootschap.be

INHOUD

Nieuws van het genootschap	6
Boeknotities	16
Mia Voordeckers - Jan Verhaverbeke	
Jacobalia in België – Aanvullingen en verbeteringen	20
Martin Kellens	
Santiago – de apostel en zijn mirakelen (7)	24
Mireille Madou	
Van pelgrimeren word je beter	31
Jos Vranckx	
Alden Biesen als bedevaartsoord	40
Martin Kellens	
Sint-Donatus in Poesele	44
Mia Voordeckers	
Pelgrimeren: een ode aan het goddelijk huwelijk	48
Francis Peeters	
Pelgrims van vlees en bloed – De blauwe waskom	51
Herman Smets	
Gastvrijheid zonder grenzen	52
Mia Voordeckers	
De sherpa's van de Via Limburgica	56
Ria Bruggen	
Pelgrims groot en klein	59
Jan Verhaverbeke	
Hors d'oeuvre – Aspe voert pelgrim ten tonele	61
LvL	
Het laatste woord – Denkers en doeners	62
Martin Kellens	

Kalender

- Van 3 tot 9 juli
Stappen langs de Via Limburgica.
Van Thorn naar Namen.
- Maandag 25 juli
Gent. Feest van St.-Jacob.
- Zaterdag 10 september
Leuven. Herfstontmoeting.
- Zaterdag 1 oktober
Gent. Wandeling.
- Zaterdag 5 november
Brugge. Infonamiddag.
- Zaterdag 19 november
Vaalbeek. Terugkomdag.

't Genootschap

Jan Verhaverbeke aan het werk als voorzitter van het fietspanel op een van de vele infodagen.

Jan, heel veel dank!

De allereerste ¡Hola! verscheen in februari 2007. Werk van Jan Verhaverbeke. Met enorm veel inzet produceerde Jan tot nu toe vier keer per jaar een ¡Hola! en vier keer per jaar een gelijkaardige

bijdrage voor De Pelgrim. We kunnen en moeten Jan daarvoor heel dankbaar zijn.

Dat Jan stopt met het maken van ¡Hola! wil allerminst zeggen dat Jan zou stoppen met zijn engagement voor het Vlaams Genootschap van Santiago de Compostela. Jan blijft lid van de algemene vergadering, Jan blijft zich inzetten voor het fietspanel op de infodagen, Jan blijft redactielid van De Pelgrim! Ludo Van Lint verzorgt voortaan de redactie van ¡Hola!.

Gent, maandag 25 juli Feest van St.-Jacob

Een jaar na het succesvolle Jacobskerkenpad vierden we ons patroonsfeest in de Gentse St.-Jacobskerk. Wie vorig jaar niet aanwezig kon zijn bij de inzegening van de bronzen schelp, krijgt een herkansing op de *Dag van de platte portemonnees*, de sluitingsdag van de Gentse Feesten.

Programma

- 10 u. Afspraak in het St.-Barbara-college aan de Savaanstraat. Aansluitend wandeling door de stadskern.
- 11u. Geleid bezoek aan het augustij-

- nerklooster, het oudste klooster in Gent.
- 12.15 u. Feestmaaltijd in de kloosterrefter.
- 14 u. Wandeling naar en bezoek aan de Jacobskerk met Marc Beyaert, archivaris van de kerk.
- 15 u. Pelgrimsmis met Mgr. Luc Van Looy, bisschop van Gent en vicaris Lode Aerts. Het pelgrimskoor Adalard van Aubrac verleent zijn medewerking, samen met het parochiekoor van St.-Pieters-Buiten.

Wie met de wagen komt, parkeert best aan de rand van de stad (gratis) en neemt dan het openbaar vervoer.

Op het adresblad van dit nummer vind je het inschrijvingsformulier. Inschrijven kan ook via www.compostelagenootschap.be of via regiogen@compostelagenootschap.be. Deelname kost € 18 (drank niet inbegrepen). Inschrijven zonder feestmaal kan ook. Dat kost € 4.

Vlaamse hospitaleros ontvingen 11.775 pelgrims

Elk jaar opnieuw, van 1 april tot 1 november, bemannen *hospitaleros* van het Vlaams Genootschap de refugio in Los Arcos. Ze werken per twee en blijven telkens twee weken. *Hospitaleros* zijn mensen met een 'groot hart, een luisterend oor en een scherpe blik'. Uiteraard

OPROEP!

GEZOCHT: PELGRIMS INFORMEREN PELGRIMS!

Wie wil zijn/haar kennis en enthousiasme delen met kandidaat-pelgrims die zich aan de grote pelgrimstocht willen wagen?

Elk jaar komen honderden kandidaat-pelgrims met talloze vragen naar het Genootschap.

Wat is dat pelgrimeren? Welke routes zijn er allemaal? Waar kan ik verblijven? Hoe krijg ik mijn fiets terug thuis? Kan ik de Camino del Norte fysisch aan?

Hoeveel slipjes in mijn rugzak? Kan ik mijn baby en mijn hond meenemen? Hoe kan ik er best een erg spirituele tocht van maken? Enzovoort ...

Elke zaterdag helpen enthousiaste leden van ons Genootschap de bezoekers aan

ons secretariaat in Mechelen een flink eind op weg.

En drie maal per jaar geeft een deskundig infopanel honderden stappers en fietsers informatie en inspiratie op onze infodagen.

- Je ging recent nog op stap (of trappend) naar Compostela?
- Je hebt zoveel onderweg ontvangen, en je wil nu zelf ook iets teruggeven?
- Je hebt ook wel wat zicht op de andere Compostelawegen, of je wil je erin verdiepen?
- Je hebt het in je vingers om anderen goed en vlot te informeren?
- Je bent enkele zaterdagen per jaar beschikbaar voor het Genootschap en de andere pelgrims?

Geef dan zeker een seintje aan info@compostelagenootschap.be!

stapten ze zelf allemaal naar Santiago de Compostela.

Verleden jaar logeerden 11.775 pelgrims in de refugio, gemiddeld 54 per dag.

Het ging om onder meer 202 Belgen, 279 Brazilianen, 328 Canadezen, 351 inwoners van de Verenigde Staten, 411 Zuid-Koreanen (!), 647 Duitsers, 1238 Fransen, 1250 Italianen en – de grootste groep – 5062 Spanjaarden.

Vooraf voor de Spaanse pelgrims realiseerde Freddy Du Seuil een dossiertje over de werking van het Vlaams Genootschap van Santiago de Compostela. Het ligt voortaan ter inzage in de refugio en kadert in de politiek om het Vlaams Genootschap meer bekendheid te geven in Europa.

Terugblik: algemene vergadering

Op 26 maart vond de jaarlijkse algemene vergadering plaats in Mechelen. Ongeveer zestig effectieve leden tekenden present.

Het verslag van de vorige algemene vergadering werd bij handgeklap goedgekeurd. Vervolgens namen de aanwezigen akte van het ontslag van vijftien effectieve leden en keurden zij de kandidaturen van vijf nieuwe effectieve leden

en twee nieuwe bestuursleden goed. Drie bestuursleden vernieuwden hun mandaat, twee namen ontslag op eigen verzoek, waaronder Jaak Baret. Meer dan een kwart eeuw stond Jaak mee aan het hoofd van het Genootschap. De voorzitter bedankte hem hiervoor met enkele passende geschenken.

Na de bespreking van de jaarrekening, de balans van het voorbije jaar en de begroting 2011 gaf de algemene vergadering bij handgeklap kwijting aan de bestuurders.

Na het wettelijk voorziene gedeelte kregen de coördinatoren van werkgroepen en projecten het woord: Spiritualiteit, Permanentie, Bibliotheek, Hospitaleros, Verkoopdienst, Onderdak in Vlaanderen, Ledenadministratie en geloofsbrieven, Regionale werking, Jacobswegen in Vlaanderen, ¡Hola! en De Pelgrim. Allen belichtten zij het voorbije werkjaar, blikten vooruit naar de toekomst en lanceerden een warme oproep voor meer medewerkers.

De vergadering werd afgesloten met een overzicht van enkele nieuwe projecten: Stuurgroep Informatie, Compostelaweg in Brussel, Pelgrimskoor en Pelgrimsgedichten.

Raymond De Haes

Regionieus

REGIO ANTWERPEN

Terugblik op Klein-Brabant

Wanneer je de weg Temse-Willebroek verlaat, kom je in een heel mooi stukje Klein-Brabant: Bornem-Hingene.

Francis Peeters, pelgrim en onze gids in zijn geboortestreek, verwelkomde er een groepje leden op 2 april, de eerste

stralende lentedag. Na koffie werd een bronzen schelp onthuld bij het huis waar pelgrims welkom zijn.

Patrick Maervoet, pastor van negen parochies en weldra nog enkele meer, gidste ons door de kerk van Bornem. We ontdekten er, tot ieders verras-

sing, ook een romaanse crypte uit de twaalfde eeuw. Na de picknick ging de route via de wijk Buitenland naar de Scheldeboorden. In het achttiende eeuwse paviljoen De Notelaar kregen we bij een streekbier onverwacht enkele smeùige streekverhalen. Via het imposante kasteel 'd'Ursel bereikten we terug de vertrekplaats.

Café De Messinck werd al snel café De Ware Jacob. Enkele leden van de kerngroep – thuis in de lappenmand – kregen een kaartje toegestuurd, ondertekend door alle aanwezigen. En de primeurs van de asperge- en aardbeienstreek gingen mee naar huis. Een fijne dag onder pelgrims, zonder meer.

REGIO LIMBURG

Vakantietip: wandelen van Thorn naar Namen

Regio Limburg nodigt je uit om samen de Via Limburgica te stappen van 3 tot 9 juli.

148 km, van Thorn tot Namen, in zeven etappes.

1. Thorn - Neeroeteren

Om 10.30 u. starten we met een pelgrimszegen aan de Jacobskapel in Thorn door de Jacobsbroederschap van Roermond. Daarna trekken we langs de Maas en via Maaseik naar Neeroeteren.

2. Neeroeteren - Wiemesmeer (Zutendaal)

We wandelen door de prachtige Bosbeekvallei in Opoeteren en door het Nationaal Park Hoge Kempen naar het groenste snoepje van Limburg, Zutendaal.

3. Wiemesmeer - Alden Biesen

Via het Demerstadje Bilzen komen we aan in de Landcommanderij van Alden

Biesen, vroeger ook een gasthuis voor pelgrims.

4. Alden Biesen - Rutten

We laten ons imponeren door de weidse velden van Droog Haspengouw. Door Tongeren gaat het naar Rutten, het dorp waar pelgrim Evermarus jaarlijks herdacht wordt op 1 mei.

5. Rutten - Geer

We wandelen door de groene Jekervallei en genieten van stille dorpjes.

6. Geer - Fernelmont

Vandaag staan de bronnen van de Jeker, het pittoreske Lens-Saint-Remy en een stuk Romeinse heirbaan op het programma.

7. Fernelmont - Namen

De laatste etappe eindigt in Namen aan de Sint-Jacobskerk. Samen met onze Waalse Jacobsvrienden zorgen we voor een gezellige afsluiter.

Tijdens de hele tocht bieden we 's morgens een krachtig ontbijt en 's avonds een pelgrimsmaaltijd aan. Al dan niet vegetarisch.

Overnachting op je eigen matje in een gemeenschappelijke ruimte. Je draagt je eigen rugzak.

Prijs: € 210. Limburgse gastvrijheid en verrassingen inbegrepen.

Inschrijven doe je voor het totale traject bij regiolimburg@compostelagenootschap.be met vermelding van je naam, lidnummer, adres, gsm-nummer en eventueel of je vegetariër bent.

Tegelijk stort je € 210 op rekening 780-5901147-68 van het Vlaams Compostelagenootschap Regio Limburg.

Terugblik: Infonamiddag in Neerpelt

We zagen ze op 9 april binnenkomen vanachter onze inschrijvingstafel. Over de honderd blije mensen, verwachtingsvol. Het was niet eens de eerste infonamiddag dit jaar!

Een mooie lentezaterdag, 20°. Keken we daar niet al lang naar uit?

We konden beter gaan stappen of fietsen. Maar nee.

Eerst kregen we net daarover praktische uitleg en tips. Naar Compostela stappen of fietsen is immers wat anders dan lokaal lussen maken op wandelroutes en het fietsroutenetwerk.

Wat brengt de camino allemaal met zich mee? Misschien te veel om te onthouden, maar je absorbeert als toehoorder toch wat jou het meest aanbelangt. Het doet de organisatoren, het Compostelagenootschap en Regio Limburg, dan ook deugd mensen bij het buitenkomen te horen zeggen: *We zijn enthousiast!* en *Ik kan nuttige tips gebruiken!*

Kijk naar Sint-Jacobus. Wat had hij aan en wat droeg hij mee met zich? Veel meer moet dat niet zijn. Wel een beetje aangepast aan het begin van de 21ste eeuw.

VIA LIMBURGICA- FOTO- EN SCHRIJF- WEDSTRIJD

We zoeken de mooiste foto en het mooiste verhaal over de Via Limburgica – al dan niet gemaakt tijdens de Via Limburgica-vakantie. Inzenden vóór 31 augustus naar regiolimburg@compostelagenootschap.

En Egfried, Mathieu en Jos, zij ‘taptten’ er lustig op los, de hele namiddag: frisdrank, koffie en af en toe een mopje.

Buen camino!

Ria Bruggen

Terugblik: Camino Português

Het miezerde lichtjes die avond. En auto’s reden rondjes op zoek naar een parkeerplaats. Geïnteresseerden voor de Camino Português?

Daarover zou Adriën Gilis het op 5 april hebben in het Genkse Trefpunt. Hij liep deze Camino in 2009 en boeide nu 24 aanwezigen met zijn verhaal en zijn fotopresentatie. Heel gemoedelijk deed Adriën dat, zoals alleen hij dat kan.

Een goed startpunt is de kathedraal in Porto. Maar ook de stad zelf is een bezoek meer dan waard. Voor een dagje. Je geniet er van het gekleurde fin de siècle, de art deco, de azulejo’s of de Portugees-Moorse keramiektegeltjes op gevels en plafonds, de Dourorivier.

Je weg uit Porto zoeken blijkt iets moeilijker. Wat een opluchting toen Adriën de eerste gele pijl zag en niet een kwartier terug hoefde te stappen.

Wat bleef hem nog bij? Overnachten in een brandweerpost en het meemaken dat de brandweermannen die nacht met de spuitwagen uitreden. Caminomaats ontmoeten en een tijdje samen opstappen, want na een paar dagen snakte Adriën toch naar gezelschap.

De route bracht hem langs of door Vilarinho, Barcelos, Rubiaes. Hij trok via de Europabrug over de Minho en de grens met Spanje. Pontevedra, Caldas de Reis en Padron met de steen waaraan de boot met Jacobus meerde, loodsten hem tenslotte naar Compostela.

Over een route en de ervaringen onder-

weg valt zoveel te vertellen en te vragen. Ook hier. Bij een gezellige nababbel. En opvallend: de Via Limburgica mocht ruim in de belangstelling delen. Omdat die binnenkort zal gestapt worden? Uiteindelijk kwam de 'waard' ons melden: 'We gaan sluiten.'

Ria Bruggen

REGIO MECHELEN

Nieuwe start!

Na een jaar stilzitten wil Regio Mechelen zijn activiteiten opnieuw opstarten. Enkele leden hebben zich al bereid verklaard om de handen uit de mouwen te steken en van Mechelen opnieuw een enthousiaste actieve regio te maken. De regio strekt zich uit van Mechelen over Brussel tot de Zennevallei en het Pajottenland. Wil jij ook mee helpen?

Neem dan contact met regioverantwoordelijke Luc De Bolle, 0473 95 25 85, luc.de.bolle1@telenet.be of regio-mechelen@compostelagenootschap.be. Van harte welkom!

REGIO NOORDERKEMPEN

Terugblik op de Via de la Plata-avond

Een vijftigtal leden tekenden present op deze intussen klassieke 'eerste dinsdag van de pare maanden'. Na het welkomstwoord van regio-contactpersoon Annemie Vanderschoot schetste Daniel in zijn inleiding de recente evolutie van deze camino. Met woord, beeld en klank kreeg het gezelschap vervolgens een goede indruk van wat de Via de la Plata te bieden heeft. Er werd lang nagekaart bij één of meer glaasjes Irache .

Vlaanderen, Europa, el mundo

LANGS DE PELGRIMSWEGEN

Compiègne: tunnel gesloten

Op de website van *Les Amis de Saint-Jacques à Compiègne* vind je informatie over een belangrijke fietsroutewijziging door een tijdelijk gesloten tunnel in Compiègne.

Nog belangrijker zijn de gratis te downloaden gidsen op deze website. Gidsen met topografische kaarten en beknop- te route- en logiesinformatie voor de *Chemin Estelle*, een Compostelaroute vanuit Saint-Quentin via Compiègne naar Parijs.

<http://www.casajac.org/gite.php>

Van Compostela naar Cordoba

De *Asociación Compostela - Córdoba / Association Compostelle-Cordoue* is een vrij nieuwe vereniging, opgericht in 2009 door enkele Compostela-, Jeruzalem- en Mekka-pelgrims.

De vereniging wil een brug zijn tussen culturen, ze wil ontmoetingskansen scheppen, ze streeft verdieping na van de eigen visie op mens en wereld maar wil tegelijk openingen maken naar de andere ...

Verleden jaar organiseerde deze Asociación een tocht van Compostela naar Córdoba langs de Via de la Plata en de Via Mozarabe met aansluitend een colloquium: *Compostela - Córdoba, een weg naar verzoening en dialoog*.

Dit jaar wil de vereniging vooral de resultaten van het colloquium verwerken. Op de website www.compostelle-cordoue.org vind je ook links naar een mooi diaporama over de tocht.

Over Compostela, de Mozesberg en de vrede

Raf David had ooit een droom: Compostela. Raf David had een tweede droom: de Mozesberg bestijgen naar aanleiding van zijn vijftigjarig priesterschap. Dat was een zware opgave, maar het lukte. Hij vertrok aan het St.-Catharinaklooster in de Sinaïwoestijn en zag boven op de berg de zon opgaan. Raf, actief bij de Werkgroep Spiritualiteit van het genootschap, besloot er een boek over te schrijven. Een boek, óók over de Mozesberg, maar vooral een vredesboek. Een boek over zijn allergrootste droom, de afbraak van de muren tussen joden, moslims en christenen ...

Het boek verschijnt bij Abimo in St.-Niklaas. Iedereen is welkom op de voorstelling, met woord en muziek, op zaterdag 11 juni, om 14.30 u. in de O.-L.-V.-van-de-Vredekerk, Malemstraat in Gent. Je moet wel vooraf inschrijven via devos.marnix@skynet.be of 0497 18 88 05.

Bedevaardwegen in Bretagne

Editions Lepère is bij Compostela-pelgrims zeer bekend omwille van de uitstekende gidsen voor tal van pelgrimswegen naar Santiago de Compostela.

Een enkele gids van Lepère heeft met Compostela niets te maken. Dat is het geval voor *Sur les chemins du Tro-Breiz*, een gids voor de aloude pelgrimsrond-

weg ter ere van de zeven stichtende heiligen van Bretagne.

Van deze gids verscheen zopas een nieuwe editie.

www.chemin-compostelle.fr

ERFGOED EN TENTOONSTELLINGEN

Uden, tot 9 oktober

Sterren in het Museum voor Religieuze Kunst

Veel aandacht voor Compostela bij onze noorderburen. Dat heeft alles te maken met het vijfde lustrum van onze Nederlandse zusterorganisatie.

Tot begin oktober kan je in het Noord-Brabantse Uden de tentoonstelling *Een weg van sterren ...pelgrimage & Santiago* bezoeken in het Museum voor Religieuze Kunst.

Het beeld van de pelgrim als een reiziger naar een bijzonder doel vormt de leidraad van de tentoonstelling, zowel van het historische als het actuele onderdeel. De bezoeker wordt meegenomen op tocht met behulp van beelden, relieken, insignes, foto's en films, maar ook ánders, dank zij de inzet van ... stappentellers en loopbanden. Door het gebruik van stappentellers lopen de bezoekers samen virtueel de weg naar Compostela. Op loopbanden kan je extra meters maken.

De tentoonstelling begint bij de heilige Birgitta van Zweden. Niet toevallig, want een deel van het gebouwencomplex is nog altijd een abdij van de birgittinessen. Birgitta, een markante vrouw uit de veertiende eeuw, pelgrimerde te voet naar Rome en Compostela.

Een fototentoonstelling biedt tegengewicht voor het geromantiseerde beeld van de pelgrims. Wiesje Peels fotogra-

Wiesje Peels

Wiesje Peels fotografeerde voor de tentoonstelling onder meer bijzondere ontmoetingen langs de Camino.

feerde wandelaars die afzien, bijzondere ontmoetingen, overvolle refugio's, het graf van een pelgrim ...

Leuk is ook het alternatieve strafwerk in het Udense college naar aanleiding van de tentoonstelling: dertien kilometer bedevaart van Uden naar Handel.

Overigens is het museum ook zonder Compostelatentoonstelling zéér de moeite.

Meer over de weg van de sterren in Uden lees je in een volgende ¡Hola!.

Op Pinksteren en de maandagen na, dagelijks open van 10 tot 17 u. Weekends vanaf 13 u.

www.wegvansterren.nl, www.museum-voorreligieuzekunst.nl

Utrecht, van 14 oktober tot 26 februari Compostela in het Catharijneconvent

In oktober neemt Utrecht de fakkel over van Uden. De grote cultuurhistorische tentoonstelling is mede georganiseerd door onze Nederlandse zusterorganisatie.

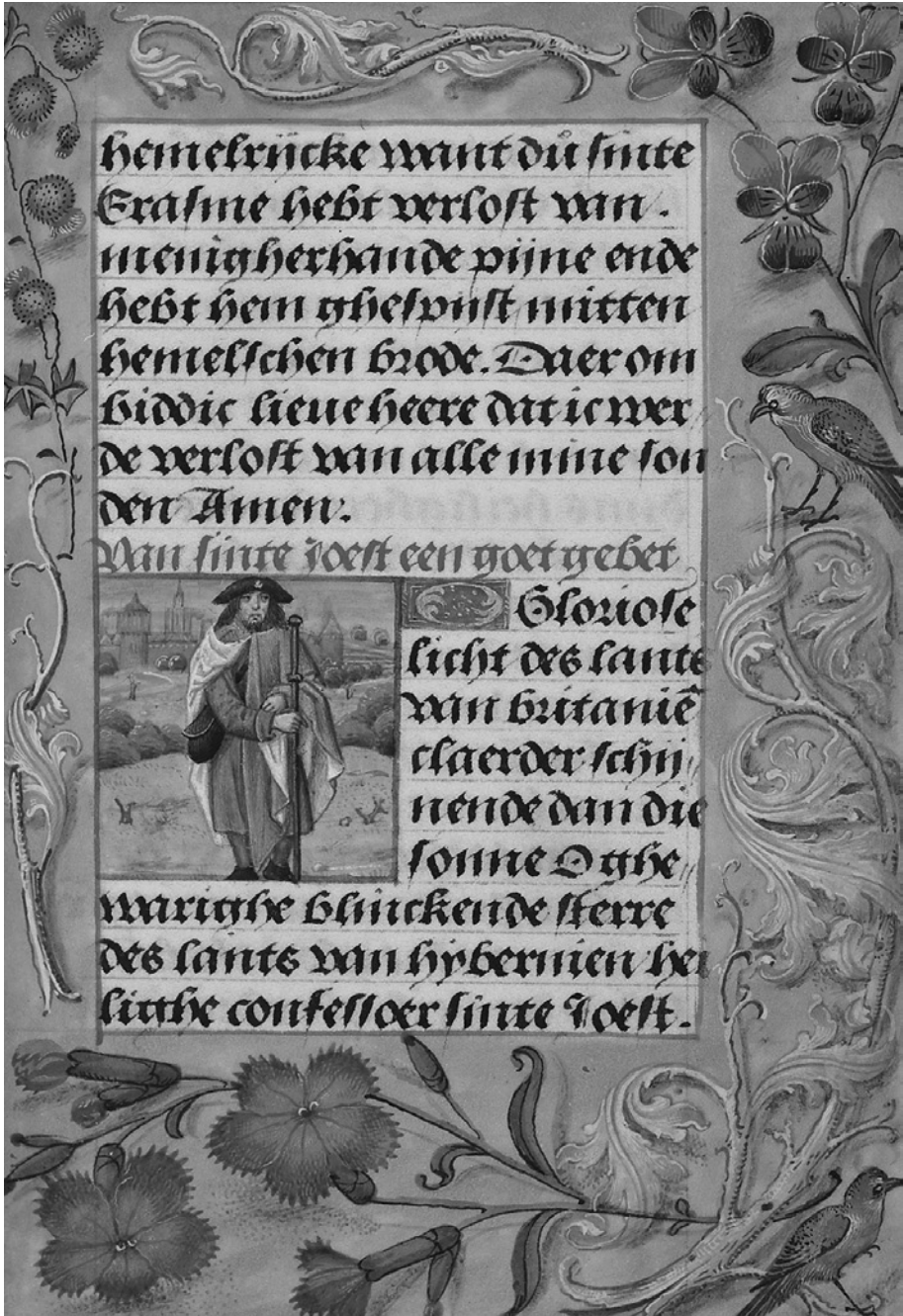
Opzet van het museum is de bezoeker

in de voetsporen te laten treden van een pelgrim. De route naar Santiago wordt vanuit historische, religieuze, spirituele en culturele hoek belicht met spectaculaire bruiklenen uit binnen- en buitenland en voorwerpen uit de eigen collectie. Door de Camino in een brede, cultuurhistorische context te plaatsen, laat het museum zien dat pelgrimeren van alle tijden, culturen en religies is.

De rode draad wordt gevormd door prachtig geïllustreerde vijftiende-eeuwse edities van *Pèlerinage de la vie humaine*, een handschrift van Guillaume de Digulville over het leven als pelgrimstocht met een bestemming in de eeuwigheid.

In de aanloop naar de tentoonstelling opent het museum een nieuwe website, www.pelgrimsverhalen.nl.

Deze virtuele pelgrimstocht wil een ontmoetingsplek zijn waar pelgrims verhalen, foto's en video's kunnen delen met anderen. Door locaties op de Camino via Google Maps te laden met herinneringen ontstaat in woord

en beeld een doorlopend verhaal van Nederland tot Santiago de Compostela. Met een persoonlijk profiel is het mogelijk om elkaar terug te vinden en contact te houden. Pelgrims onderweg kunnen de site gebruiken als weblog.

Uiteraard komen we later op deze tentoonstelling terug.

Op de maandagen na dagelijks open van 10 tot 17 u. Weekends vanaf 11 u.

www.catharijneconvent.nl

Oproep!

Wil je ook jouw verhaal vertellen op de tentoonstelling en misschien ook je uitrusting, dagboek of bijzondere souvenirs tonen? Stuur dan jouw bijdrage(n), met naam en adres naar info@catharijneconvent.nl. Vermeld 'pelgrimsverhalen'.

Zoekertjes

Corbigny: onderkomen voor pelgrims te koop

Na meer dan tien jaar zien wij ons genoodzaakt ons onderkomen voor pelgrims te verkopen (kleinkinderen, gezondheid ...). Het onderkomen ligt op de route van Vézelay, twaalf kilometer ten noorden van Corbigny. Het omvat een middeleeuwse boerderij met een woning (150 m²), grote zolders, de ruimtes voor pelgrims (105 m²), een gîte (110 m²), twee kelders (140 m²) en een grote, eveneens onderkelderde schuur. Verder een terrein van 3000 m², met een wijngaardje, groentetuin en boomgaard. Het geheel is omringd door grotendeels gerestaureerde muren. Het pand is de vroegere zetel van de Comte de Choiseul. Wij verkopen het

Gent ontdekt de Jakobsschelp

In Gent stadsmagazine verschijnt in ieder nummer de prijsvraag "Waar in Gent is deze foto genomen". In het nummer van april 2011 werd een foto gepubliceerd van de schelp die tijdens het Jakobskerkenpad voor de St. Jakobskerk in Gent geplaatst werd. Voor deze prijsvraag, nam de redactie van dit maandblad, via de website van het Genootschap, contact met Bruggeling Marc Patrouille die doorgaf aan Gentenaar Freddy Du Seuil. Door deze Brugs-Gentse samenwerking, iets wat in de Middeleeuwen niet zo evident was, kreeg men alle informatie over waar, hoe, wanneer en waarom. (FDS)

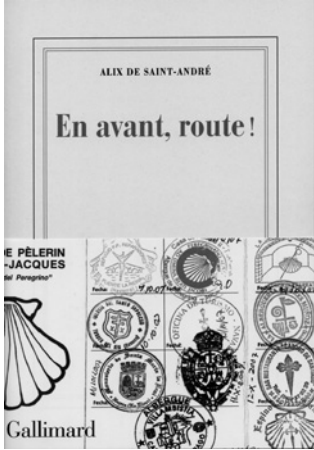
bij voorkeur aan iemand die de ontvangst van pelgrims wil voortzetten. Meer informatie op www.huisperreau.org. Contact: c.k.musch@inter.nl.net.

Logies op de Camino de Levante

Ik zoek informatie over logies op de Camino de Levante, de camino vanuit Valencia via Toledo, Avila en Zamora ... Tonny Segers, Alfred Coolsstraat 25, 2010 Antwerpen; 03 216 90 55, 0497 38 59 25.

*Alix de Saint-André, En avant, route. Paris, Gallimard, 2010.
307 p. EAN: 9782070128372 .*

Alix de Saint-André is een hedendaagse katholieke Franse schrijfster, uit Saumur afkomstig, met, zoals de naam laat vermoeden, blauw bloed in de aderen. Voor dit boek waarin ze herinneringen aan (voorlopig) drie voettochten naar Compostela beschrijft, koos ze als titel de drie laatste woorden van het gedicht *Démocratie* van Arthur Rimbaud.

Ze begon haar eerste tocht in 2003. Er kwam toen even wat vrije tijd want haar werk, *Ma nannie*, (over haar pleegmoeder) was van de pers. Die eerste tocht werd zonder ook maar enige voorbereiding ondernomen, gewoon na een enthousiast gesprek met haar nicht Cricri. Cricri wist heel goed waarover ze sprak toen ze in Saint-Jean-Pied-de-Port over Compostela aan de onervaren Alix vertelde. In dit grensstadje voegde Alix die enorm onder de indruk was van dat gesprek, totaal onverwacht de daad bij het woord, ze kocht er de nodige spullen en weg was ze. Op weg langs de camino francés, met bovendien

een rugzak illusies die een na een verdwenen naargelang het aantal afgelegde kilometers toenam. En die kilometers...ze dacht in Roncesvalles nog dat het er zo'n 400 zouden worden! Gelukkig spreekt ze vlot Spaans en Engels en natuurlijk ontmoette ze medepelgrims van diverse pluimage. Haar tweede tocht, in 2004, was de kortste, slechts 100 km, want toen verkoos ze de camino inglés. Net lang genoeg om opnieuw een compostela te halen. Haar vertrekpunt was El Ferrol in La Coruña. Haar derde tocht begon ze in 2007 zoals men een pelgrimstocht moet starten, nl. door te vertrekken aan de voordeur bij haar thuis, aan de boorden van de Loire en deze tocht eindigde aan zee, in Finisterra. De avond voordien had ze de pelgrimszegen in het romaans kerkje waar haar ouders huwden, ontvangen.

Vanaf het eerste hoofdstuk merk je dat je niet zomaar een reisverslag in handen hebt maar een werk dat door een echte auteur op papier werd gezet. Haar taal is rijk en gevarieerd, vaak poëtisch, met hier en daar een scheutje humor. Bijvoorbeeld, de beschrijving van haar eerste nacht in de abdij van Roncesvalles waar ze een middeleeuwse geur volledig in harmonie met de stijl van de middeleeuwse gebouwen opsnoof en van internationaal gesnurk kon genieten. De wind in het gebladerte hoort ze als fluisterende stemmen. En de rook van wat in Finisterra wordt verbrand, is haar botafumeiro.

Dit werk, het zesde van Alix de Saint-André, maakt ook weer eens duidelijk dat het onderweg zijn het belangrijkste is. Het boek is zonder meer een aanrader voor al wie een kleurrijke originele beschrijving van een pelgrimstocht wil lezen. Het verdient een plaats bij de betere pelgrimsverhalen.

Tinneke Demol

Klaus-Peter Stock, Vom „weg“ zum „Weg“. Aachen, Mainz, 2009. 336 p. ISBN 978-3-8107-0047-6

Klaus-Peter Stock, een (gewezen) leraar uit Solingen werd geboren te München in 1941. Hij is katholiek, gehuwd en hij heeft twee volwassen kinderen. Eenmaal de vijftig voorbij ervaart hij meer en meer het leven als een sleur. De fameuze midlifecrisis?

Altijd al vond hij uitkomst en uitzicht in wandelen en in contact met de natuur. Geen wonder dat het plan voor een pelgrimstocht naar Compostela gestalte kreeg. In overleg met zijn vrouw Gudrun, besloot hij die tocht inderdaad te ondernemen, maar in een aantal etappes gespreid over verschillende jaren. Op vrijdag 19 juni 1992 ging hij voor het eerst op weg van Solingen naar Keulen. Bijna tien jaar later, op vrijdag 25 mei 2002, bereikte hij Compostela. Hij had toen 2619 km gestapt via Le Puy, Conques, Moissac, Roncesvalles en de camino francés. Vanuit Compostela is hij nog verder gegaan naar

Finisterre maar wegens het slechte weer heeft hij er in Vilaserio, na 2714 km, een punt achter gezet. Het overgrote gedeelte van de totale weg legde hij af in gezelschap van “Ente” een vriend vanuit de middelbareschooltijd. Het geheel doet nogal chaotisch aan. In het begin ging het om eendags-tochten waarbij hij elke avond weer thuiskwam. Naarmate de verwijdering van thuis groter werd, zetten ze een vrij ingewikkelde constructie op met personenauto’s en een caravan: opgeteld acht kilometer auto per kilometer stappen. Vanaf Conques ging het via gîtes en refuges. Op 17 oktober 1999 waren hij en Ente in Moissac.

Hoe moet je hun tocht omschrijven? Zoals gewoonlijk schuilen in een dergelijke onderneming een aantal motieven. Over die van Ente wordt eigenlijk met geen woord gerept. Bij Stock is er ongetwijfeld een sterk therapeutisch element. Hij voelde zich meegetrokken in een negatieve spiraal. Het Compostelaproject moest hem weer evenwicht bezorgen. Het kreeg volle vaart toen hij in 2000, op aanraden van zijn huisarts en met een grote zucht van verlichting, vervroegd met pensioen ging. Als hij in zijn “nawoord” de eindbalans opmaakt, is die alleszins positief. Op de Monte del Gozo komt hij tot het besluit dat bij crisissituaties niet kennis maar een vertrouwd geloof houvast en oplossing biedt.

Vom weg zum Weg is in de eerste plaats een dagboek, waarin de gebeurtenissen van de tocht worden genoteerd. Tussendoor worden er ook bespiegelingen en bedenkingen opgenomen. Het verhaal zou heel wat sterker zijn geweest als de helft van de dagboeknotities was geschrapt. Vaak gaat het om

details die misschien interessant zijn voor de betrokkenen, maar waaraan de lezer geen boodschap heeft.

‘Ontmoetingen’ die zo inherent en zo eigen zijn aan elke Compostelatocht, komen nauwelijks aan bod in dit boek. En waar ze wel aan bod komen kan men zich vragen stellen. Als iemand in een moment van mededeelzaamheid in vertrouwen vertelt – want zelfs zijn vrouw wist het niet - dat hij zelfmoordgedachten had gekoesterd, kun je dat wel in een dagboek noteren maar je schrijft dat niet met naam en toenaam in een boek dat uitgegeven wordt.

Opvallend is voorts dat Klaus-Peter en Ente, de vrienden-uit-de-schooltijd die zo lang samen optrekken, nooit tot een echt gesprek kwamen. Als “Ente” in het stuk voorkomt, is het altijd in een praktisch verband. De voorlaatste dag, op weg naar Finisterre, deed Stock een poging die wel meer onderwerpen dan vragen was, maar tot een diepgravend gesprek kwam het niet. De auteur is sterk verbonden met de natuur en heeft veel aandacht voor dieren, bloemen en planten, maar de zo rijke culturele component van de route is vrijwel afwezig. Vreemd toch.

Jan Verhaverbeke

Johan Van Oekelen, Dios mío. Een pelgrimstocht naar Santiago de Compostela, 2010. Uitgave in eigen beheer.

Een Nederlandstalig relaas met een Spaanse titel over een intens beleefde pelgrimstocht. Niet zo verwonderlijk is die Spaanse titel als je weet dat pelgrim-auteur Johan de taal van Cervantes doceert. Dan is het evenmin verwonderlijk dat hij de meest bekende pelgrimage in het land van Dulcinea zelf wilde beleven. Over die tocht die op 13 juni 2009, op het naamfeest van Sint-Antonius van Padua begon, gaf hij in eigen beheer, het boek *Dios Mío* uit waarvan de opbrengst naar een schoolproject in Madagascar gaat om er een kleinschalig opvoedingsinitiatief in Afrika te steunen. Dat kleinschalig opvoedingsinitiatief is een schooltje dat de naam ‘Marie-Thérèse Hendriks’ draagt als herinnering aan die mevrouw uit Schilde die daar tijdens een bezoek overleed.

Johan noteerde drie maanden lang elke dag stipt zijn ervaringen in een dagboek. Het resultaat is dit mooie dag-

dagelijkse relaas van zijn pelgrimage dat met prachtige foto's is geïllustreerd en waarin een streepje humor een plaatsje krijgt. Het is het relaas over zijn ontmoetingen met mensen van allerlei pluimage, soms ook met rare vogels, over de ontmoeting met 'mijn God' Dios Mío, over zijn pelgrimskwalen en ander pelgrimsleed. Maar hij vindt ook de tijd om te genieten van de cultuur langs zijn weg en is bijzonder dankbaar voor de goedheid die hij mocht ondervinden. Dit alles beschrijft hij zonder overdrijvingen. In zijn 'woord vooraf' stelt hij duidelijk dat een dergelijke tocht ondernemen veel meer wordt dan inpakken en wegwezen. Hij begon daarom met de grondige voorbereiding voor die drie maanden durende tocht reeds in 2008. En die voorbereiding was er een waarin alle pelgrims zich zullen terugvinden, nl. de weg uitstippelen, een gps en een geschikte rugzak kopen, iets om agressieve honden af te schrikken en vervolgens overleggen wat meekan, wat niet, maar vooral benen en voeten voorbereiden op de vele kilometers. Een docent stapt immers niet elke dag 20 km. Maar die gps!!! Een nuttig spul dat helaas noch afsluitingen noch netels langs de weg vermeldt. Tijdens die voorbereiding was zijn pelgrimstocht reeds begonnen die op 19 september 2009 in Muxia, in het *Santuario de la Virgen de la barca* eindigde. Op die tocht neemt hij de lezer mee en laat hem delen in dankbaarheid omdat 'mijn God' Dios Mío, hem tot daar geleidde, tot aan de *Costa da Morte*, Kust van de Dood waar in 2002 het tankerschip Prestige zonk.

Een half jaar na zijn thuiskomst beseft Johan dat zijn gerealiseerde droom, de tocht van 2332 km, niet ten einde is en hij zijn camino moest opschrijven. Zijn nieuwe droom... hospitalero worden. Het resultaat van zijn pelgrimage naar Compostela werd een werk dat, mocht er een top tien van pegrimsverslagen bestaan, hier een plaatsje zou verdienen.

Lezers kunnen het boek bestellen door een vrije bijdrage over te schrijven (minimum bedrag is 7 euro) op rekening nr 733 1270744 74 van Johan Van Oekelen, Putseheide 11 te 2970 Schilde, met vermelding "Dios mío".

Mia Voordeckers

JACOBALIA IN BELGIË

Aanvullingen en verbeteringen

Net als met het Jacobskerkenpad, hebben wij met ons overzicht van de jacobalia in ons land, een hele *tour de Flandres* gemaakt. Regelmatig bleek daarbij dat we ergens een beeld of kapel vergeten waren, of dat we een Jacobus hadden toegevoegd aan onze lijst, die er bij nader inzien geen was. Zelfs na meer dan dertig jaren omgang met Jacobus en zijn pelgrimage en verering, zoals ondergetekende, kan men nog geen aanspraak maken op pauselijke onfeilbaarheid! We werden dan ook geregeld door onze lezers vriendelijk op de vingers getikt, want “juist is juist” zoals men placht te zeggen. Hierbij wil ik dan ook graag de lezers bedanken die me op de juiste weg gezet hebben, om Jacobus overal de plaats te geven die hem toekomt. Het overzicht is ook weeral alfabetisch opgesteld, per provincie en dan per gemeente, zodat alles vrij snel is terug te vinden. We geven ook telkens de bron weer, zodat de attente lezer makkelijk alles zelf nog kan natrekken. Een beperkt overzicht van een 65-tal Sint-Jakobsbeelden in ons land is te vinden op de (Franstalige) website: www.verscompostelle.be (doorklikken naar: *Statues de Saint-Jacques en Belgique*). Ter vervollediging geef ik hierbij ook nog een overzicht van de oorspronkelijke bijdragen, zoals ze gedurende de afgelopen vijf jaren zijn verschenen in ons tijdschrift *De Pelgrim*.

Limburg: *De Pelgrim*, jg. 22, nr. 86, 2006, p. 25-32.

Antwerpen: *De Pelgrim*, jg. 22, nr. 87, 2006, p. 6-10.

Antwerpen (stad): *De Pelgrim*, jg. 23, nr. 88, 2007, p. 19-23.

Vlaams-Brabant: *De Pelgrim*, jg. 23, nr. 90, 2007, p. 21-25.

Oost-Vlaanderen: *De Pelgrim*, jg. 23, nr. 91, 2007, p. 21-24.

West-Vlaanderen: *De Pelgrim*, jg. 24, nr. 92, 2008, p. 26-30.

Brussel: *De Pelgrim*, jg. 24, nr. 93, 2008, p. 17-21.

Henegouwen: *De Pelgrim*, jg. 24, nr. 94, 2008, p. xx-yy.

Waals-Brabant: *De Pelgrim*, jg. 25, nr. 97, 2009, p. 11-12.

Namen: *De Pelgrim*, jg. 25, nr. 98, 2009, p. 13-16.

Luik: *De Pelgrim*, jg. 25, nr. 99, 2009, p. 21-25.

Luik (stad): *De Pelgrim*, jg. 26, nr. 101, 2010, p. 19-23.

Luxemburg: *De Pelgrim*, jg. 26, nr. 103, 2010, p. 23-25.

Antwerpen

- Een van de talrijke heiligenbeelden in het neogotische hoogkoor van de Antwerpse kathedraal is Jacobus Maior (epistelkant, achterste helft t.o.v. hoogaltaar). (meege-deeld door Ludo Van Lint)
- Antwerpen, Sint-Joriskerk: beeld van Jacobus als pelgrim op een sokkel voor de ingang van de kerk, steen. (ons medege-deeld door Antoon De Meester)
- Borsbeek, aan de gevel van de Sint-Jacobuskerk staat een beeld op een sokkel met een voorstelling van Jacobus als pelgrim, gehouwen door Dirk Lenaerts naar een ontwerp van Antoon Luyckx, Franse zandsteen, 2010. (*De Pelgrim*, jg. 26, nr. 102, 2010, p. 10-11)
- Brecht, Sint-Lenaerts, Sint-Leonarduskerk: beeld van een knielende Jacobus, gezeten in een nis, gebeeldhouwd door Jan

- Keustermans, hout, 1990. (H.M., Een eigentijds Sint-Jakobsbeeld, in : *De Pelgrim*, jg. 25, nr. 99, 2009, p. 55-56)
- Edegem, hoek Strijdersstraat en Ter Elststraat, metalen beeld van Jacobus als een schizofreen personage, met links de apostel/pelgrim en rechts de "Matamoros". Gemaakt door de Mechelse beeldhouwer Jean-Paul Laenen ter gelegenheid van de tentoonstelling "Santiago de Compostela, 1000 jaar Europese bedevaart" te Gent in 1985. (Jan Verhaverbeke, Sint-Jakob in ruimtelijke vormen gevat door Jean-Paul Laenen, in: *De Pelgrim*, jg. 26, nr. 100, maart 2010, pp. 190-192.)
 - Lier, Sint-Jakobskapel op de Grote Markt. Deze kapel werd opgericht in 1383 en diende in de 17de eeuw als parochiekerk voor de Spaanse troepen, vandaar de bijnaam Spaanse kapel. In de eerste wereldoorlog werd ze praktisch volledig vernield, maar in 1923 werd ze heropgebouwd naar plannen van kanunnik Lemaire. (info medege-deeld door Jan Verhaverbeke)
 - Mechelen, begijnhofkerk (met als patroons de heiligen Alexius en Catharina van Alexandrië): het halfverheven beeldhouwwerk op de toegangsdeur stelt niet onze Jacobus voor, maar wel de patroonheilige van de kerk, Sint-Alexius, die ook als pelgrim met schelpen wordt afgebeeld. Het beeld van Jacobus door J.B. Tambuyzer staat ook niet in deze kerk, maar wel in de Sint-Catharinakerk (in de volksmond Sint-Katelijnekerk) genoemd. (deze gegevens werden ons medege-deeld door stadsgids Jan Verhaverbeke)
 - Mechelen, Sint-Jakobskapel. Deze ligt in de Stuivenbergbaan, tussen het Vrijbroekpark en de autoweg E-19. Deze hulpkerk werd gebouwd in 1968 en heeft ook een Sint-Jakobsbeeld, gekocht te Compostela ca 1985. (medege-deeld door Antoon De Meester en Cecile Hoskens)
 - Olen, Sint-Martinuskerk, houten beeldje van Jacobus, geschonken door Linda en

Ludo Dirx (*Hola!*, nr. 13, januari 2010, p. 14)

- Zoersel, Sint-Antonius-Zoersel, Sint-Antoniuskerk: glasraam met een afbeelding van Jacobus, door de Antwerpse glazenier Stalins, 1907. Het glasraam werd aan de kerk geschonken door de plaatselijke baron Raymond Delbeke. (medege-deeld door Ludo Haest uit Malle)

Brussel

- Brussel, kerk Onze-Lieve-Vrouw van Goede Bijstand, ontving in 2010 van ons genootschap, door toedoen van Rene Sterckx, een houten beeld van Jacobus, gebeeldhouwd door Jakke Van Rossum (*De Pelgrim*, jg. 26, nr. 104, 2010, p. 11-12).
- Brussel, Centro Galego in La Tentation, Lakensestraat 28 te 1000 Brussel (website: www.centrogalego.be)

Limburg

- Borgloon, Kerniel, klooster van Colen. In de sacristie hangt een schilderij van Jacobus als pelgrim, door de Luikse schilder Martin Aubée. Olie op doek, 18de eeuw.
- Heusden-Zolder, Eversel, kerk Sint-Jacobus, vaandel met een afbeelding van Jacobus als pelgrim, blootsvoets, met staf en schelp, staande achter een maquette van de kerk, met op de achtergrond, twee heiligen. Opschrift: "1839 1989 St Jacobusparochie Eversel". (*De Pelgrim*, nr. 60, 2000, p. 44, Hors d'oeuvre)
- Maaseik, Opoeteren, Sint-Dionysiuskerk, glasraam met een afbeelding van Jacobus, begin 20ste eeuw.
- Tongeren, Sint-Janskerk, rechter zijkoor, altaar toegewijd aan Sint-Jacobus, heeft een schelp.
- Tongeren, verzameling van het OCMW, reliekostensorium van de heilige Jacobus, vervaardigd door de edelsmid Pierre Paul Binon. Op de voetwelling staat een inscriptie, die tevens een chronogram is voor het jaartal 1732: eXaLtatIo reLIqUIarUM

DIVI JaCobi. (Als je alle als hoofdletter gedrukte letters beschouwt als Romeinse cijfers, en deze optelt, dan krijg je inderdaad het getal 1732. Het ostensorium is uitgevoerd in zilver en 31 cm hoog.

Luik

- Luik, kerk Saint-Jacques. In de schatkamer wordt een doosje bewaard met Arabische inscripties. Volgens sommige historici zou dit wel eens het doosje kunnen zijn, waarin de relik van Jacobus indertijd in de 11de eeuw uit Compostela werd meegebracht. (zie: P. George, Un reliquaire "souvenir" du pèlerinage des Liégeois à Compostelle en 1056 (?), provenant du trésor de Saint-Jacques et conservé au Musée d'art religieux et d'art mosan à Liège, in : *Revue belge d'archéologie et d'histoire de l'art*, vol. 57, 1988, p. 5-21.)

Luxemburg

- Nassogne, Bande, kerk Saint-Jacques, processievaandel van de fanfare Saint-Jacques. Op het vaandel is Jacobus als pelgrim weergegeven, met links en rechts enkele muziekinstrumenten en daaronder het opschrift : "Fanfare Saint-Jacques 1930". Geborduurd op purperen fluweel, 125 x 100 cm, 1930.

Oost-Vlaanderen

- Beveren, Haasdonk, Sint-Jacobuskerk. Voor de zijgevel van de kerk staat het borstbeeld van Jacobus de Meerdere, in 1719 gesculpteerd door de Antwerpse beeldhouwer Willem Kerrickx de Oude, steen. Het beeld stond vroeger voor het roosvenster in de gevel van de kerk, maar ging bij een verbouwing in 1844 verloren. In 1975 dook het beeld opnieuw op en werd op een sokkel geplaatst in een plantsoentje, met dank aan de familie Elewaut.
- Boven het hoofdaltaar staat een houten beeld van Jacobus als pelgrim, met schelpen op zijn schoudermantel geschilderd.

- In een nis boven de voordeur staat een stenen beeld van Jacobus met boek en pelgrimsstaf, twee meter hoog. In een medaillon in de kerk is een basreliëf van Jacobus gebeeldhouwd, hout. Op drie glasramen zijn de apostelen afgebeeld, waarbij ook natuurlijk Jacobus. (al deze gegevens over Haasdonk werden ons medegedeeld door Bert Meindonck uit Beveren)
- Oudenaarde, Melden, Sint-Jacobskapel, gelegen aan de Sint-Jacobsweg. Eenvoudige vierkante kapel in baksteen, met tentdak, uit 17de- 18de eeuw. Achter het altaar hangt een schilderij met Jacobus als pelgrim afgebeeld. De kapel is erg verwaarloosd en zal binnenkort gerestaureerd worden. (medegedeeld door Antoon De Meester, Cecile Hoskens en Marcel Debisschop)
- Zomergem, Ronsele, kapelletje, toegewijd aan Jacobus (medegedeeld door Freddy Du Seuil)

Vlaams-Brabant

- Herent, Onze-Lieve-Vrouwekerk, glasraam in het transept aan de noordzijde van de kerk, met een afbeelding van de heiligen Martinus, Jacobus en Augustinus. Jacobus is afgebeeld als een pelgrim met staf en kalebas. Deze drie heiligen verwijzen naar de patroonheiligen van de drie aangrenzende parochies, namelijk Martinus te Wilsele, Augustinus van de priorij Betlehem en de Leuvense Sint-Jakobsparochie. Het glasraam werd geplaatst door glazenier J. Dobbelaere uit Brugge tijdens een restauratiecampagne tussen 1894 en 1905. (gesig-naleerd door Jacques Foucaert)
- Scherpenheuvel-Zichem, abdij van Averbode. Het beeld van Sint-Jacobus op een zijaltaar in de abdijkerk is de heilige Jacobus Lacops, een norbertijner pater, afkomstig uit Oudenaarde en één van de martelaren van Gorcum (1542-1572). (medegedeeld door Rene Schuer)
- Zaventem, Sint-Martinuskerk, glasraam

van Ferdinand de Boisschot (†1649) die ook ridder in de orde van Santiago was.

West-Vlaanderen

- Brugge, Lissewege, houten beeldje van Sint-Jacobus op een staak aan restaurant 't Spaniënhof.
- Brugge, Onze-Lieve-Vrouwekerk, graf van Nicolaas van den Steen († 1339): aan de binnenkant van het graf is een schildering van Jacobus met de twijg (zie hierover J.M. Mondelaers, in : *De Pelgrim*, jg. 3, nr. 11, 1987, p. 12-14) (ons medegedeeld door Mireille Madou en Walter Marivoet)
- Hooglede, Gits, Sint-Jacobskerk: boven het portaal staat een stenen Jacobusbeeldje in een nis achter glas, geplaatst ca 2000 op initiatief van het Davidsfonds (medegedeeld door Guido Haesaert): dit is een replica van het terracottabeeld dat binnen in de kerk staat (volgens Paul De Marez)
- Lichtervelde, Sint-Jacobskerk: glasraam uit 1953, met een schematische voorstelling van de pelgrimsweg naar Compostela. In het koor is een galerij van de apostelen geschilderd, waaronder ook Jacobus. (medegedeeld door Paul De Marez)

Addendum: Jacobalia in het tijdschrift *De Pelgrim*, nrs. 1-85.

- Vermits we ons overzicht van jacobalia in België zijn beginnen publiceren vanaf nummer 86, willen we hieronder nog een korte samenvatting geven van vroegere nummers van *De Pelgrim*, waarin eveneens aandacht besteed werd aan relikten van de Jacobusverering in ons land. Hier vind je dikwijls nog meer informatie over de Jacobusverering in een bepaalde stad of gemeente, zoals broederschappen of verdwenen beelden of kapellen...
- Misschien is het ook wel een opdracht voor de regio's om de Jacobusdevotie in hun streek in kaart te brengen, of althans aan ondergetekende te signaleren.

Graf van Nicolaas van den Steen in de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Brugge

Antwerpen: DP, nr. 66
 Kapellen: DP, nr. 7, 74
 Mechelen: DP, nr. 43, 68
 Brussel: DP, nr. 76
 Doornik: DP, nr. 18, 45, 73
 Frasnes-lez-Buissenal: DP, nr. 78
 Le Roeulx: DP, nr. 65
 Bree: DP, nr. 46
 Heusden-Zolder, Eversel: DP, nr. 38, 60
 Maaseik: DP, nr. 38
 Sint-Truiden: DP, nr. 73
 Tongeren: DP, nr. 21
 Tongeren, Ruten: DP, nr. 70
 Luik: DP, nr. 69
 Beveren, Haasdonk : DP, nr. 70
 Gent: DP, nr. 4, 5, 8, 39, 63
 Oudenaarde: DP, nr. 73
 Leuven: DP, nr. 16, 83, 84
 Tervuren, Duisburg: DP, nr. 52, 58
 Tienen: DP, nr. 68
 Zoutleeuw: DP, nr. 45
 Beernem, Oedelem: DP, nr. 37
 Brugge: DP, nr. 11, 50, 56
 Damme, Hoeke: DP, nr. 82
 Diksmuide, Sint-Jacobskapelle: DP, nr. 66
 Ieper: DP, nr. 5
 Lichtervelde: DP, nr. 87

(aanvullingen graag via mail:
 houthalen@bibliotheek.be)
 Martin Kellens

SANTIAGO – DE APOSTEL EN ZIJN MIRAKELEN (7)

OVER DE GENEZING VAN EEN ARME MONNIK

Oldierus, een arme deugdzame monnik, met een groot geloof en zeer onderlegd in de kunst van het glasschilderen volgens de oude technieken, bezocht als een goed pelgrim de stad van de apostel. Hij legde de tocht te voet af en onderweg maakte hij glasramen. Aangekomen in Santiago werd hij ziek. Gedurende acht dagen kon hij niets meer eten en hij voelde zijn einde naderen. Nadat hij het heilig Oliesel had ontvangen maakten de monniken zich klaar om, zodra hij stierf, zijn lichaam te wassen. Oldierus kon niet meer spreken. Hij kon enkel zuchtend en steunend de apostel om bijstand en om uitstel van sterven smeken. Plots openbaarde zich voor zijn geestesoog een wonderbaar visioen. Hij zag drie personen omgeven door een hemels licht. De eerst sprak: “Ik ben Jacobus die je hebt geroepen. Ik kom je ter hulp. En hier is ook Johannes, mijn broer zoals je weet. Je bent nu weer gezond. Samen met ons bezoekt en zegent je met haar hand de verheven koningin, de moeder van Christus. Dat is dus mijn familie, het geslacht van de rechtvaardigen. Kom, monnik, en voeg je bij ons.”

Tegelijkertijd echter zag Oldierus de hel en het paradijs, zo dicht bij elkaar als aan een hand de wijsvinger en de middenvinger bij elkaar staan. Vuur en brandend solfer vermengden zich en vormden een zware, kokende massa met een ondraaglijke stank.

Dan zag hij weer een stralende zon, een overvloed van klaarheid. In dit andere visioen was het leven van de verlossing met zijn licht en zijn vreugde. Hij zag het ene en het andere snel aan zijn oog voorbijgaan. Hij zag ook hoe aan beide zijden een diepe afgrond gaapte.

Na dit visioen vertelde Oldierus alles aan de samengekomen monniken. Gezond en wel keerde hij daarop terug naar Clairvaux. Hij voelde zich als een vis in het water.

Jij, broeder Oldierus, die uit liefde voor Santiago weer glasramen maakt voor een stukje brood en een sober maal; jij die raad en troost hebt ontvangen in jouw visioen waarin de moeder van Christus je heeft bijgestaan om je ziel te redden; gelukkige dienaar ben jij. Zalig allen aan wie God door zijn heilige moeder hulp verleent.

Meer dan aan de schrijver van dit verhaal moet lof en eer gebracht worden aan de Drie-Ene God. Amen

Commentaar

Het mirakel is door de monnik zelf verteld.

Oldierus, wiens naam voor het eerst in het verhaal wordt genoemd als hij stervende is, was hoogstwaarschijnlijk afkomstig uit de abdij van Clairvaux. Het was immers naar dit klooster dat hij, na zijn verblijf in Santiago, terugreisde.¹ Waar hij in Compostela een onderkomen gevonden had is niet bekend. Wellicht verbleef hij tijdelijk in de benedictijnenabdij van San Martín Pinario.²

Dat Oldierus onderweg naar Compostela glasramen vervaardigde is heel goed mogelijk. Glas werd overwegend gemaakt in de nabijheid van een woud. Daar was voldoende hout om de ovens te stoken en de grondstoffen te leveren. Men gebruikte voor het maken van glas 2/3 as van beukenhout of varens en 1/3 goed gewassen rivierzand.³ Op zijn tocht naar het apostelgraf heeft Oldierus veel gelegenheid gehad om glasramen te maken. De twaalfde eeuw was immers de bloeiperiode van de romaanse kerken- en kloosterbouw. De monnik zal zeker in de karakteristieke cisterciënzerstijl gewerkt hebben. De heilige Bernardus was wars van alles wat hij als luxe beschouwde. Hij schreef voor “dat de ramen dienden wit te zijn, zonder kruisen en zonder kleuren”. De nog bewaarde ramen uit de kerken van de cisterciënzers zijn in grisaille met enkel geometrische motieven als versiering.⁴

De volgende twee wonderen betreffen eveneens de genezing van een zieke. Het eerste mirakel gebeurde op het feest van de Translatie van Sint-Jakob. Het tweede greep plaats in de vroege morgen van Pasen. Volgens André Moisan zou het

Glasraam uit de voormalige abdij van Obazine (Frankrijk, Departement Corrèze). Circa 1180.

¹ Clairvaux werd in 1115 gesticht door de heilige Bernardus († 1153). Het was de derde stichting vanuit Cîteaux, het moederklooster van de cisterciënzerorde. Zie Jean LECLERCQ, “Clairvaux”, in *Lexikon des Mittelalters*, dl. II, München-Zürich, 1983, kolom 2119-2120.

² In de 12de eeuw was in Santiago geen cisterciënzerklooster. San Martín Pinario, gebouwd vlak bij de kathedraal, was het oudste en meest beroemde klooster in Santiago. Het werd in de 10de eeuw gesticht. Zie Hipólito DE SA BRAVO, *Monasterios de Galicia*, León, 1988, p. 94.

³ Over de fabricatie van glas in de 12de eeuw beschikt men over een traktaat geschreven door Theophilus, een monnik uit het Rijnland. *Théophile prêtre et moine. Essai sur divers arts en trois livres*, (André BLANC ed.) Parijs, 1980, p. 68-73.

⁴ Jean-François LEROUX-DHUY, *Cisterciënzer abdijen. Geschiedenis en architectuur*, Keulen, 1999, p. 88. Zie ook Georges DUBY, *Saint Bernard et l'art cistercien*, Parijs, 1979.

hier gaan om twee verschillende versies van eenzelfde mirakel.⁵ In de hierop volgende commentaren zal blijken dat zijn uitspraak kan betwijfeld worden.

GENEZING VAN EEN LAMME OP HET FEEST VAN DE TRANSLATIE VAN SAINT-JAKOB

Heden en altijd lezen we dat Christus heil verleende aan hen die de drie-daagse geestelijke oefeningen doen om de demonen te verdrijven. Later gaf Hij aan Sint-Jakob de macht om jicht te genezen, de gebochelden weer rechttop te laten gaan en zij die wankelen weer stevig op hun benen te laten staan. Zie hoe hij op de befaamde dag van de Translatie, tijdens de metten, een lamme deed opstaan zodat die weer kon lopen.

Dertien jaar lang had de arme Pedro – zo heette hij - zich kruipend moeten voortbewegen tot hij op zekere dag zeer oplettend een duif observeerde. Vervolgens verscheen er een kind in het wit gekleed, op de plaats waar men om een aalmoes bedelt. “Raak mijn hand aan”, zei het kind en het deed mij opstaan.

Hij die weer nieuwe kracht heeft gekregen door toedoen van de heilige Geest kan zich heel goed de tijd van onschuld en zuiverheid voorstellen.

Dit gebeurde in Compostela bij het altaar van Santiago op de dag van zijn Translatie, terwijl men het negende responsorium zong. Ter ere daarvan hief men het *Te Deum* aan.

Dit is door de Heer geschied, dank zij Santiago, en het is wonderbaar in onze ogen.

Commentaar

De lamme man, Pedro genaamd, vertoefde waarschijnlijk reeds enkele dagen in Compostela vooraleer hij genezen werd. De tekst uit de *Codex Calixtinus* verwijst naar “de driedaagse geestelijke oefening” Hiermee wordt een godsdienstoefening bedoeld die op drie achtereenvolgende dagen, ter voorbereiding van een kerkelijk feest wordt gehouden. De Latijnse term voor een dergelijke oefening is *Triduum*.

De auteur van het mirakelverhaal geeft tevens nauwkeurig aan op welke plaats en op welk tijdstip de lamme zich genezen weet: bij het altaar van Santiago, “terwijl men het negende responsorium zong van de metten “.

De metten, in het Latijn *Matutinae*, worden gebeden in de zeer vroege uren van de morgen. Ze zijn het begin van de dagelijkse getijden van de Kerk en zijn ook het langste officie. Ze bestaan uit drie nocturnen of nachtwaken. Iedere nocturne is verdeeld in een aantal psalmen, voorafgegaan en gevolgd door een antifoon. De psalmgezangen worden afgewisseld door lezingen, de zogenaamde “lessen”. De teksten hiervan zijn genomen uit de bijbel of uit de geschriften van de kerkvaders. Tussen de lezingen zijn er nog beurtzangen

⁵ André MOISAN, *Le livre de Saint Jacques ou Codex Calixtinus de Compostelle. Étude critique et littéraire*, Genève, 1992, p. 141.

of responsoria, in totaal negen. Op grote feestdagen volgt op dit alles nog de plechtige lofzang *Te Deum*.

Het hele verhaal wijst erop dat de auteur ervan zeer goed bekend was met de bestaande liturgische gebruiken.

Hier zij nog (ten overvloede) aan toegevoegd dat het mirakel is geschied door Christus die aan Sint-Jakob “de macht gaf om zieken te genezen”. Deze zinsnede door de auteur in zijn relaas opgenomen verwijst naar passages uit de drie synoptische evangeliën.⁶

Onmiddellijk na het mirakelverhaal over de lamme volgt in de codex een lofzang op de heilige patroon van Spanje. Twaalf tweeregelige verzen zijn eraan gewijd. Daarop volgt nu het tweede relaas over een genezing.

GENEZING VAN EEN ZIEKE UIT SAINT-GILLES

Uit de streek waar Sint-Gilles vereerd en geliefd was kwam een zekere Pedro tot bij de heilige drempels van de kerk van de zalige apostel. Twee getuigen vergezelden hem en over alles waren ze eensgezind. Een van hen, zijn oom Bernardus, die over de gebeurtenissen alles wist, verzekerde nogmaals dat hij de waarheid sprak. Zijn neef die bij hem was weende en zuchtte onop-houdelijk.

Toen de lofliederen begonnen, de koren de glorie van God zongen en de klokken werden geluid voor de plechtige mis, vertelde Pedro hoezeer hij wenste weer als vroeger te kunnen leven.

“Ik werd ziek op de vooravond van Palmzondag. De ziekte verergerde en maakte zich meer en meer meester van mijn lichaam. Tot op de vooravond van de heilige Paaszondag was ik stervende en plots kwam het leven in mij terug. Mijn lichaam was reeds koud maar midden in de nacht kreeg ik weer leven en gezondheid. Terwijl de belletjes en de klokken ons uit de nachtwake deden opstaan en ook de trompetten schalden, schonk Sint-Jakob mij mijn ziel terug. Ik was herrezen en riep uit: God en Santiago, help mij!

Het bewijs van dit mirakel dat mij redding bracht is mijn lijkkleed. God is mijn getuige. Aan Hem zij alle eer door de eeuwen der eeuwen. In zijn heiligen verricht Hij grote wonderen.

Commentaar

De hoofdpersoon is vermoedelijk een jongeman. Hij heette Pedro en kwam uit Zuid-Frankrijk, uit de streek van Saint-Gilles du Gard. Uit de aanvangszin van het relaas blijkt dat Sint-Gilles of Aegidius daar toen reeds een grote verering kende. De Gids voor de pelgrim, het vijfde boek uit de Codex Calixtinus, wijdt vele bladzijden aan dit heiligdom en beveelt de

⁶ Mattheus 10, 1: “Hij riep zijn twaalf leerlingen en gaf hun de macht over de on-reine geesten om ze uit te drijven en elke ziekte en elke kwaal te genezen.” – Zie ook Marcus 6,7 en Lucas 10, 9.

Beeld van Sint-Gilles. Detail van het zogenaamde Gnadenaltar van de Veertien Noodhulpers. J.M. Feichtmayer en J.G. Übelherr. 1751-1774. Vierzehnheiligen, basiliek.

Zicht op de westzijde van de kerk van Saint-Gilles du Gard. Tweede helft 12de eeuw.

Santiagopelgrims ten eerste aan de “eerbiedwaardige relieken” van deze grote heilige te bezoeken.⁷ Pedro zal heel zeker de toen in aanbouw zijnde abdijkerk gekend hebben.

Over de aard van de ziekte van deze man wordt in het verhaal met geen woord gerept maar evenals de Pedro uit het vorige mirakel geneest hij, na een vermoedelijk verblijf van een week in de kerk van Santiago, tijdens een liturgische plechtigheid. Dit gebeurde echter niet op het feest van de Translatie van Sint-Jakob maar in de paasnacht.

De lange nachtdienst van paaszaterdag eindigt met de eerste paasmis in de vroege morgen. Tijdens het Gloria in excelsis rinkelen alle bellen en luidt

⁷ De eremiet Gilles of Aegidius, afkomstig uit Athene, stichtte in 685 in de buurt van Nîmes een klooster. Na de dood van de heilige werd zijn graf een belangrijk bedevaartsoord. Met de bouw van een indrukwekkende kerk in de 12de eeuw bereikte Saint-Gilles zijn grootste bloei en werd het vertrekpunt van een van de bekende vier wegen naar Santiago. Zie Abelardo MORALEJO, Casimiro TORRES en Julio FEO, *Liber Sancti Iacobi. Codex Calixtinus. Traducción*, Santiago de Compostela, 2004, p. 39, noot (61). Zie ook Jeanne VIELLIARD, *Le Guide du pèlerin de Saint-Jacques de Compostelle*, Mâcon, 1969, p. 38-47. De auteur geeft een uitvoerige beschrijving van het reliekschrijn van Sint-Gilles. De heilige eremiet is ook een van de veertien Noodhulpers, de enige onder hen die niet de marteldood is gestorven.

men de klokken.⁸ Aldus kan het tijdstip van Pedro's genezing precies worden vastgesteld. Het is trouwens hijzelf die vertelt over zijn ziekte en over het zware leed dat hij doorstaan had.

Het moge intussen duidelijk zijn dat hier inderdaad twee verschillende gezingswonderen verteld worden.

HET VISIOEN VAN EEN ZEKERE FOULQUES, PELGRIM VAN SANTIAGO, DIE UIT DANKBAARHEID
TWAALF EN DERTIEN KEER OP BEDEVAART GING

Van Montreuil aan de oever van de zee trok een zekere Foulques voor de tiende keer naar Santiago.

“Toen ik in Burgos lag te slapen bezocht de apostel mij in mijn dromen voor de vijfde keer om mijn ziel te verblijden.” “God beware je, broeder,” zei hij “Ik ben de apostel. Je zal mijn heiligdom nog drie keer bezoeken.”

“Daarop maakte ik een kruisteken en schonk mezelf in een stenen beker een zoete drank die mijn lichaam helemaal verkwikte.”

Het is aldus dat de heilige patroon zijn sporen achterlaat om verzachting en licht te geven aan de pelgrim.

Compostela verdient reeds de hemel omdat in deze plaats – zonder twijfel – een zo kostbaar lichaam wordt bewaard. Men mag dan getuigen dat Santiago de stad en het graf zegent. En bij dit graf vertoefde zoveel malen de pelgrim Foulques.

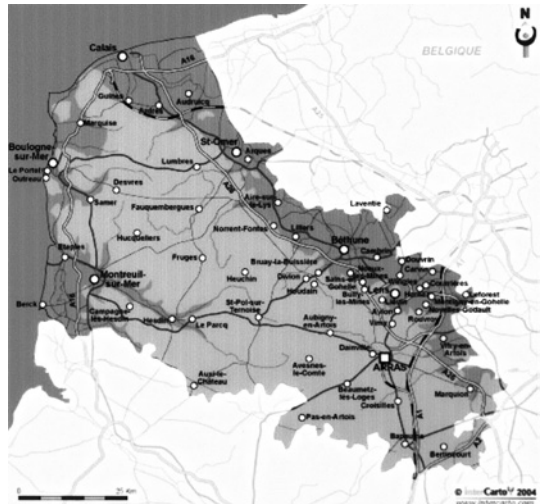
Dit is door de Heer geschied en het is wonderbaar in onze ogen.

Commentaar

Ook hier vertelt de pelgrim zelf zijn verhaal.

De stad Montreuil waar Foulques vandaan kwam is Montreuil-sur-Mer, gelegen in het departement Pas-de-Calais.

De naam van de plaats is afgeleid van Monasteriolum, klein kloostertje. In de zevende eeuw stichtte de heilige Salvinus (Saint Saulve † circa 615), later bisschop van Amiens, daar een kloostergemeenschap.⁹ Montreuil ligt niet

⁸ Tijdens het *Gloria* van de mis op Witte Donderdag liet men alle bellen rinkelen en alle klokken luiden. Deze werden niet meer gebruikt, ten teken van rouw, tot aan de eerste paasmis. Ook het orgel in de kerk zweeg in die periode.

⁹ Bernard DELMAIRE, “Montreuil-sur-Mer”, in *Lexikon des Mittelalters*, dl. VI, München-Zürich, 1993, kolom 818. Over Saint Saulve: <http://www.heiligen.net/heiligen/geraadpleegd/20-11-2010>.

Montreuil-sur-Mer. De zogenaamde toren van koningin Bertha

pal aan de zee maar dicht bij de monding van de rivier de Canche. Tijdens de middeleeuwen was het een belangrijke haven. In de zestiende eeuw begon de verzanding en in 1537 brachten de troepen van Karel V dermate veel verwoestingen aan wat onherroepelijk leidde tot het verval van de stad.

Het was ook in Montreuil dat Bertha van Holland, de verstoten echtgenote van de Franse koning Philippe I (1060-1108) de laatste twee jaren van haar leven doorbracht.¹⁰ Ongetwijfeld zal Foulques de toren hebben gezien.

De getallen die in het verhaal genoemd worden scheppen enige verwarring. De apostel bezoekt Foulques in zijn droom voor de vijfde keer. Het was echter de tiende keer dat de man naar Santiago pelgrimeerde. Jacobus voorspelde hem dat hij daarna nog driemaal naar Compostela zou komen, wat ook geschiedde.

Het mirakel dat hier wordt verteld is eigenlijk het visioen van Foulques en de verzekering dat hij uitverkoren werd om nog meerdere keren het heiligdom van Sint-Jakob te bezoeken.

Met dit relaas zijn de mirakelverhalen uit de Codex Calixtinus afgesloten.

Mireille Madou

¹⁰ Bertha verbleef in Montreuil van 1092 tot 1094. http://nl.wikipedia.org/wiki/Bertha_van_Holland_geraadpleegd_20-11-2010.

VAN PELGRIMEREN WORD JE BETER

Pelgrimage houdt overspannen maatschappij een spiegel voor

De moderne geneeskunde heeft enorme triomfen bereikt, onze gezondheidszorg staat op hoog peil, maar tegelijk komen er steeds meer lekken in het systeem. Een belangrijke oorzaak, waarover niemand graag spreekt, is de toename van ziekten waarbij psychosociale problemen en de factor zingeving – waarvoor leef ik? - een doorslaggevende rol spelen.

Het gaat om een echte epidemie die de ziekte- en invaliditeitsverzekering steeds meer geld kost. We slikken massaal veel antidepressiva, - vorig jaar werden er 770.700 per dag verkocht, een toename van 4,3 % tegenover 2009 - hoewel die pillen in de meeste gevallen nutteloos zijn en schadelijke neveneffecten hebben. Meer dan de helft van de mensen die door controle-artsen van de Christelijke Mutualiteiten (CM) arbeidsongeschikt verklaard worden, beroepen zich op psychische problemen die zich uiten in stress en depressie. In vier jaar tijd is het aantal werknemers dat minstens een jaar werkonbekwaam is om die reden met ruim 18 procent gestegen.

Bij kinderen en jongeren ziet het plaatje er zeker niet beter uit. Er is de adhd- en add-epidemie met een verviervoudiging van medicatiegebruik de laatste drie jaar; één op de tien kinderen slijt rilatine of andere psychofarmaca. Het aantal kinderen en jongeren met psychiatrische problemen neemt almaar toe; er zijn vier keer meer kinderpsychiaters nodig dan er nu beschikbaar zijn; alleen al voor anorexiapatiënten is er een wachtlijst van zes maanden.

“De kerken lopen leeg maar de apotheken lopen vol”, stond onlangs in *De Standaard* bij een reportage over de nieuwe sociale rol van apotheken. De journalist legde, wellicht ongewild, een verband met ontkerkelijkheid. Hoe dan ook, feit is dat we een toenemende medicalisering van de samenleving meemaken: het zoeken naar medisch-technische, cosmetische en farmaceutische antwoorden op problemen die niet – of niet enkel - medisch zijn, zoals levensproblemen, schuldgevoelens, conflicten, stress, verdriet, eenzaamheid, gebrek aan zin...

Al die ziekten zijn een alarmsignaal dat er iets mis is met onze levenswijze en dat het doorgeslagen materialisme ons parten speelt. Zelfontplooiing, autonomie en onafhankelijkheid worden gepresenteerd als zaligmakend, maar in feite maken deze zogenaamde ‘waarden’ talloze mensen verschrikkelijk eenzaam. Jarenlang leefden we in de overtuiging dat we het echte, vrije, volle en gelukkige leven zouden bereiken door vrijuit te kunnen kiezen en consumeren, ons eigen ding te kunnen doen, maar nu blijkt steeds meer

Foto: J. Van Oekelen

dat het voortdurend moeten kiezen mensen moe en ziek kan maken. Je kunt de situatie vergelijken met die van kikkers bij de zogenaamde kikkerproef: gooi kikkers in een pot water en warm dat water geleidelijk op, de kikkers passen zich aan en blijven zitten - tot het water kookt en het te laat is om uit de pot te springen. Ook wij lijden onder gewenning en blijven zitten, al worden we stilaan gekookt of gestoofd in de hogedrukpan van consumptie, economie, kicks en mediahypes.

Het meest bekende symptoom van dat 'gekookt' worden is burn-out, wanneer vanwege de aanhoudende stress thuis en op het werk – de twee gaan vaak samen - je batterijen zijn leeggelopen of de stoppen doorslaan en de rek eruit is. Het omgekeerde is minder bekend maar komt evenveel voor: bore-out, van het Engelse boring, verveling. Nergens zin in hebben vanwege *te weinig* prikkels of uitdagingen en gebrek aan zin, of omdat je alles al hebt gezien en gehad. Mensen kunnen zich depressief voelen omdat ze hun dromen niet kunnen waarmaken, maar ook *nadat* ze hun dromen hebben waargemaakt.

De actuele situatie inzake geestelijke gezondheid toont dus aan dat een andere aanpak zich opdringt dan enkel maar meer pillen, meer scans, meer operaties, meer psychiaters en meer therapieën. We moeten kijken naar de oorzaken, en die liggen – naast de verbeterde diagnosetechnieken – vooral op het psychosociale vlak, in ons mensbeeld en onze visie op geluk en gezondheid. Een oplossing hoeven we niet van de politiek te verwachten, ze zal van onszelf moeten komen.

DE LICHAAM-GEESTCONNECTIE

Het mensbeeld in de praktijk van geneeskunde en gezondheidszorg is getekend door het dualisme, een radicale scheiding van geest en lichaam. We hebben alles in vakjes opgedeeld, met eindeloos veel specialisaties die elk een onderdeel van ons lichaam in het vizier hebben. Dat heeft onschatbare voordelen in acute en levensbedreigende situaties maar ook één nadeel: dat we het geheel niet meer zien. Dokters kijken naar zieke organen, weinig of niet naar de mens zelf en zijn achtergrond. Ziekenzorg is een product geworden, de patiënt een nummer. We beschouwen het lichaam dat het laat afweten zowat als een defecte auto die je voor reparatie naar de garage brengt, alsof ons lijf niets te maken heeft met wie we zelf als mens zijn. Dat wreekt zich, want we kunnen niet netjes het psychische van het lichamelijke, het mentale van het spirituele scheiden. We zijn als mens een geheel, alles werkt op elkaar in. De geest is ook lichamenlijk en het lichaam ook geestelijk. Dat is geen filosofische speculatie maar harde wetenschap.

Dat emoties zich lichamenlijk manifesteren, weten we allemaal uit ondervinding, zoals hoesten of zweten bij nervositeit, geeuwen als we ons vervelen, ons vol energie voelen stromen als we verliefd zijn. Dat noemt men *somatiseren*, en dankzij nieuwe beeldvormingstechnieken zoals PET- en MRI-scanners kunnen neurobiologen vandaag zien hoe emoties veranderingen in het brein teweegbrengen en van daaruit organen en lichaamsfuncties beïnvloeden. Een sleutelrol daarbij speelt het immuunsysteem, de natuurlijke afweer. Dat is een ongelooflijk complex netwerk van bloedcellen, hormonen en zenuwverbindingen dat erover waakt dat het lichaam in evenwicht blijft, de *homeostase*. De meest voorkomende immunreactie is koorts om aanvallen van virussen en bacteriën af te slaan. Maar ook bijvoorbeeld het groeien van donshaartjes op de huid van anorexiapatiënten als bescherming tegen koude. We worden voortdurend 'aangevallen' door virussen, bacteriën, schimmels en schadelijke stoffen in de lucht die we inademen, in onze voeding en in het hele leefmilieu, maar een gezond immuunsysteem is waakzaam en beschermt ons daartegen. De kracht van het immuunsysteem is wat het verschil maakt tussen wie ziek wordt en wie niet. De jongste jaren wordt steeds meer het belang van het immuunsysteem ontdekt in de preventie van en de strijd tegen kanker.

Elke mens heeft zijn zwakke punten, vanwege genetische aanleg, maar om effectief ziek te worden is veelal een 'trigger' nodig, een uitlokkende factor. En dat kunnen slechte gezondheidsgewoonten of milieufactoren zijn die het immuunsysteem verzwakken, maar ook langdurige stress of depressiviteit, negatieve emoties, emotionele conflicten en angsten. Die kunnen gaan 'somatiseren' in organen, spieren en weefsels en het risico verhogen op uiteenlopende aandoeningen als burn-out, obesitas, diabetes, prikkelbare darm, hyperventilatie, huidziekten als psoriasis en eczeem, reumatische

aandoeningen, chronische pijn, vruchtbaarheidsproblemen...

Het lichaam vertelt wat de geest niet zeggen kan. Emotionele pijn kan zich omzetten in lichamelijke pijn. Bijna een derde van de hartziekten is het gevolg van langdurige stress, angst, vijandschap en depressie, meer dan van te hoge cholesterol. Angst en somberheid snoeren de bloedvaten dicht en remmen op die manier de bloedsomloop.

Het goede nieuws is dat het omgekeerde evenzeer het geval is. Positieve emoties zoals optimisme, verwachting, vreugde, dankbaarheid, hoop, hebben een gunstig effect op het hart, de organen en het hele immuunsysteem. Dat werd voor het eerst opgemerkt bij gewonde frontsoldaten in de oorlog, die plots geen pijn meer voelden nadat ze het bericht hadden gekregen dat ze naar huis mochten. Een nieuwe wetenschap die de verbanden tussen emoties, autonoom zenuwstelsel en immuunsysteem in kaart probeert te brengen, is de psycho-neuro-immunologie. Ze heeft vooral sensatie verwekt vanwege het onderzoek naar de kracht van het placebo-effect, dat tot voor kort door niemand serieus werd genomen. Een pil of behandeling werkt sneller en beter als je er vertrouwen in hebt, ook al is het een neppil of placebo zonder actieve bestanddelen. Het placebo-effect is gemiddeld voor 30 à 40% verantwoordelijk voor de werking van 'echte' behandelingen. Allerlei klinische studies tonen aan dat hoop en verwachting kunnen leiden tot veranderingen in de activiteit van de hersenen, zodat je bijvoorbeeld geen pijn meer voelt. Het onderzoek opent heel nieuwe perspectieven op de geest-lichaamconnectie en de impact ervan wordt in de medische wereld onderschat, zoals neurobioloog Dick Swaab onlangs in *Knack* opmerkte.

Mensen, zeker als ze zich zwak of ziek voelen, zijn geen rationele maar emotionele en sensitieve wezens. Positieve suggesties van arts, zorgverstrekkers, vanuit de omgeving of vanuit jezelf werken in op het onderbewustzijn en brengen neurobiologische processen in het brein op gang die de immunocellen en dus de natuurlijke zelfgenezingskrachten stimuleren.

Het effect speelt zelfs bij terminale kankerpatiënten, zoals bleek uit een recent onderzoek in het academisch ziekenhuis van de VUB. Terminale kankerpatiënten die palliatieve zorgen kregen, leefden gemiddeld drie maanden langer en hadden bovendien een hogere levenskwaliteit dan de patiënten die een doorgedreven chemotherapie ondergingen. "De zorg en aandacht van medemensen zijn mijn beste medicijn", getuigde een terminale patiënte in het tv-nieuws.

POSITIEVE PSYCHOLOGIE

Van hoop gaat kracht uit. Hoop doet leven, letterlijk! Het wetenschappelijk en klinisch onderzoek hierover is de jongste jaren overweldigend. Dat is één van de redenen waarom de *positieve psychologie* sinds enkele jaren aan een spectaculaire opmars bezig is. Een andere reden is de sociologische

vaststelling dat het geluksniveau van de bevolking tussen 1995 en 2005 niet is toegenomen, hoewel de materiële welvaart in die periode verdriedubbel is. Meer welvaart op zich betekent dus niet meer geluk en gezondheid. Preventieve gezondheidszorg moet dus proberen mensen gelukkiger te maken, want mensen die tevreden zijn met hun leven, leven gemiddeld 5 à 10 jaar langer, worden minder gauw ziek en kosten dus minder aan de ziekteverzekering. Mensen die mentaal gezond zijn, zijn energiever, creatiever, flexibeler en stressbestendiger, wat ook goed is voor de economie en voor de werking van onze democratie.

Op basis van deze positieve psychologie lanceerde de CM dit jaar zijn grote campagne 'Pluk je geluk' met boeken, tips en online-coaching om aan je mentale conditie te werken. Ik was op de studiedag in Leuven waarop gelukswetenschappers uit de hele wereld hun verzamelbundel 'Geluk' voorstelden. Toen ik aanschoof voor de lunch in dat merkwaardige gezelschap kreeg ik tot mijn verbazing kinderpsychiater Peter Adriaenssens tot tafelgenoot. Ook hij is bekeerd tot de positieve psychologie omdat, zegt hij, almaar meer therapieën en pillen om onze jeugd te redden dweilen is met de kraan open. De verandering moet komen van de gezinnen zelf, van een ander opvoedingsklimaat met meer echte aandacht en echte 'aanwezigheid'. Volgens de positieve psychologie moeten mensen gaan beseffen dat ze zélf hun geluk grotendeels in eigen hand hebben. Genetica of erfelijkheid is maar voor 50% verantwoordelijk voor geluk of ongeluk, 10% hangt af van de omstandigheden, maar 40% heb je in eigen hand. Het komt er op aan doelen in je leven te stellen, aan je geluk te werken, in plaats van bij de pakken te blijven zitten. "What you focus on, is what you get!" - waar je je op richt, dat zul je krijgen - is in de plaats gekomen van het aloude spreekwoord 'Waar een wil is, is een weg' of van de Latijnse leuze van Bart De Wever: *Nil Volentibus Arduum* (niets is moeilijk voor hen die willen).

Geluk is dus niet zozeer afhankelijk van de omstandigheden maar van de manier waarop je ertegen aankijkt en ermee omgaat. We zijn wat we denken. Mensen hebben de spontane neiging om zichzelf ongelukkig te denken, uit schrik dat er iets kan mislopen. Zoals de Hollandse volksdichter Jacobs Cats eeuwen geleden al doorhad:

De mens lijdt het meest
 onder het lijden dat hij vreest
 dat nooit op komt dagen.
 Zo krijgt hij meer te dragen
 dan God te dragen geeft.

Een voorbeeld is de angst voor de onvatbare straling van gsm-masten. In een appartementsgebouw in Nederland werden mensen ziek toen op het dak een gsm-mast werd geplaatst, tot bleek dat hij niet was aangeschakeld. Het omgekeerde van het placebo-effect: het *nocebo*-effect, de verwachting dat

iets slecht zal aflopen, kan op zich al ziekmakend werken. Dat blijkt ook uit onderzoek bij hartpatiënten in revalidatie. Vandaar dat de genetische tests, bijvoorbeeld voor borstkanker of alzheimerdementie niet zonder risico op 'self-fulfilling prophecy' zijn!

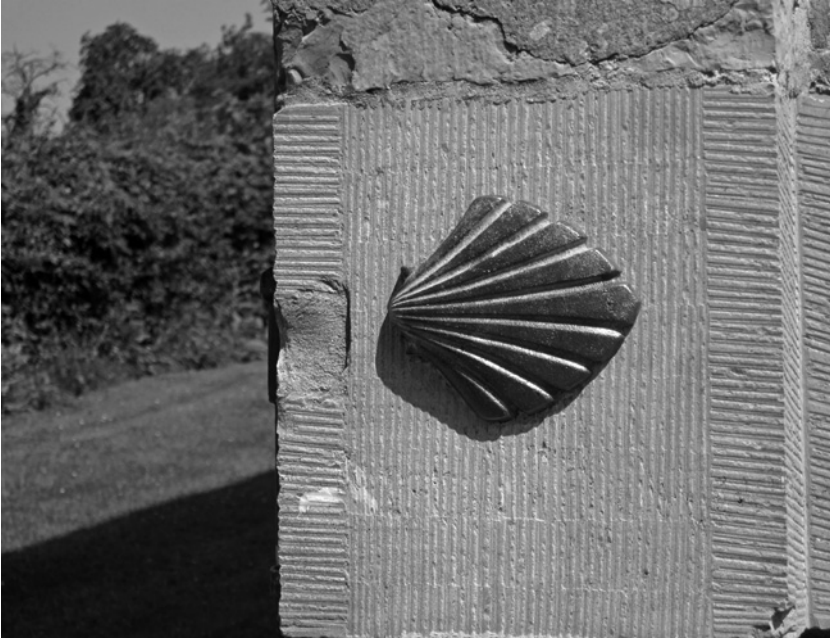
Een veelal onderschatte factor is ook het sociale en culturele leefklimaat, want mensen zijn sociale wezens, oneerbiedig gezegd kuddedieren; we apen onbewust elkaars gevoelens en denkpatronen na via de zogenaamde spiegelneuronen in de hersenen. Een samenleving - groot of klein - die depressief of angstig is, zal op alle gebied slecht scoren, want geluk zowel als depressiviteit werken besmettelijk. Angst roept angst op, maar ook vreugde werkt aanstekelijk, zoals Beethoven zo meeslepend bezingt in zijn negende symfonie, de Ode aan de Vreugde.

Er zijn vier factoren waarvan de wetenschappers daar op de studiedag in Leuven verkondigden dat ze het geluk bevorderen, en dat zijn de vier G's: Geloof, Gezondheid, Gezin en Gezelschap. Dat geloof vooraan staat in het lijstje zal velen verbazen, want geloof ligt niet goed meer in de markt, om het zacht te zeggen. Toch is dat helemaal niet nieuw. Ook onze grootste wetenschapper en zelf uitvinder van antidepressiva, wijlen dokter Paul Janssen, was daarvan overtuigd. Toen ik hem eens vroeg naar zijn standpunt over de depressie-epidemie, antwoordde hij: "De factor die het best beschermt tegen angst en depressie is religiositeit, maar het is niet politiek correct daarover te publiceren." Voornaamste reden was volgens hem dat religiositeit meer veerkracht aan het leven geeft, het vermogen van mensen stimuleert om innerlijke hulpbronnen aan te spreken bij moeilijke levensomstandigheden. In mijn boek noem ik geloof – in de ruime zin - de X-factor in de gezondheidszorg, omdat ze onvatbaar is, weinig bekend, omstreden en intrigerend maar toch reëler en ingrijpender dan iedereen denkt.

DE MARKT VAN WELLNESS EN GELUK

Rond geluk, wellness en spiritualiteit is de jongste jaren een enorme markt ontstaan met lifestyle-tv-zenders, mind/body-beurzen, allerlei glossy magazines, boeken en cursussen over mindfulness enzovoort, populaire radio- en tv-programma's zoals bij *de Madammen* op Radio 2. Je kunt je zorgen tegenwoordig toevertrouwen aan kaartlegsters, astrologen, helderzienden en zelfs spiritisten. 'Feel good!', dat is het motto.

Bij deze geluk- en wellnesshype kunnen natuurlijk vragen gesteld worden. De commercialisering houdt een groot risico in op uitbuiting, manipulatie en valse beloften. Een tweede gevaar is de tirannie van het positief denken. Positief denken kan een kramp worden die de echte gevoelens verstikt, krampachtig en vals overkomt zoals je bij hostessen vaak ziet. Een derde gevaar is dat mensen zich schuldig of mislukt kunnen voelen als ze het doel – gezond en gelukkig zijn – niet bereiken, alsof het hun eigen fout is

als het niet werkt. Onzin natuurlijk. Tegenspoed, ziekte, lichamelijk verval en dood horen nu eenmaal bij het leven, niet alles is maakbaar of onder controle te krijgen, hoe positief je ook denkt! Geluk is, net zomin als geloof, een consumptie-artikel, het moet *van binnenuit* worden gevoed. Geluk najagen op zich helpt niet, 'pluk je geluk' is dus een misleidende boodschap, want geluk is een bijproduct van iets anders: een activiteit, een ervaring of toewijding aan een hoger doel.

In elk geval wijst deze trend erop dat steeds meer mensen iets missen in hun leven, iets wat diepere betekenis en houvast geeft. Ook de toenemende aantrekkingskracht van Santiago – zoals van de pelgrimstochten en bedevaartsoorden in het algemeen - sluit hierbij aan. Een verlangen naar meer volledig menszijn, naar heling en heelheid, naar religie in de oorspronkelijke betekenis van het woord: verbondenheid met je diepere zelf, met de medemens, de natuur en met God of het mysterie dat ons draagt.

Nu zult u zeggen dat de mensen die op weg gaan naar Santiago de Compostela, Scherpenheuvel of elders dat tegenwoordig toch vooral doen om sportieve en toeristische redenen. Volgens critici bedreigt deze trend zelfs de authenticiteit van de pelgrimstocht. Men kan inderdaad niet ontkennen dat het succes te maken heeft met de hype rond marathonlopen en lange-afstandswandelen en -fietsen, onder meer vanwege de antistress-effecten en het goede gevoel dat je erbij krijgt dankzij de verhoogde serotonineproductie in de hersenen. Maar het is meestal toch een mix van motieven.

Veel pelgrims van vandaag zijn zinzoekers of 'ietsisten', ze voelen aan dat er meer is tussen hemel en aarde zonder dat ze het concreet kunnen of willen invullen. Ze zoeken een beetje bezieling voor hun leven, een nieuwe adem, een ervaring van mysterie en spirituele kracht die ze niet in de gewone kerk vinden. Pelgrimages trekken veel tijdgenoten aan die afstand hebben genomen van de koude rationaliteit en op zoek zijn naar verbeelding, affectie en het hart. In een pelgrimage zijn mensen vrij, iedereen kan ze op zijn manier beleven en iedereen wordt aanvaard zonder dat er vragen worden gesteld. Je gaat naar de kern, zonder dat er veel woorden voor nodig zijn.

PELGRIMEREN VOOR HELING

Op die manier kan de pelgrimage ook een belangrijke rol spelen voor genezing en gezondheid, zoals dat historisch altijd het geval is geweest. Bedevaarten op grote en kleine schaal hebben traditioneel altijd een link gehad met heling, de eenheid lichaam-geest-ziel, de verzoening met zichzelf, met anderen en met God. De vele ex-voto's en dankbetuigingen op die plaatsen tonen aan dat er inderdaad genezingen gebeurden, anders had het ook geen eeuwen kunnen blijven duren.

In de jaren 1960 werd het mode om smalend en spottend te spreken over deze tradities van volksreligiositeit. Er was natuurlijk veel bijgeloof bij, maar de jongste jaren is men hierover toch veel genuanceerder gaan denken, mede onder invloed van de psycho-neuro-immunologie die heeft aangetoond welke verbazende impact emoties – bewust of onbewust - kunnen hebben op het lichaam. Het immuunsysteem kan een 'boost' krijgen als mensen een diepe ervaring van catharsis beleven, hun gevoelens de vrije loop kunnen laten zonder dat iemand daar aanstoot aan neemt, als ze vergiffenis en liefde ervaren. De bijzondere sfeer van samenhang onder al die pelgrims en de affectieve onderlinge eenheid bevorderen de existentiële ont-spanning nog. Net zoals een trigger – een shockervaring of hevige stress – een mens ziek kan maken, kan een *positieve* trigger – een plotse impuls van vitaliteit - het omgekeerde gevolg hebben en zijn 'spontane remissies' (medische wonderen) mogelijk, zegt de medische directeur van Lourdes, dokter Theillier. Hij pleit ervoor de pelgrimage te zien als een aanvulling op de gewone geneeskunde.

Uiteindelijk is alles een kwestie van geloof en vertrouwen. "Komt allen tot mij die belast en beladen zijt, en ik zal u rust geven" zegt Jezus in het evangelie (Mt. 11, 28-30). Maar ook: "Je geloof heeft je gered". Sommige pelgrims overdrijven daar wel in. Zoals die alcoholist die zich tijdens zijn bedevaart had voorgenomen enkel Lourdes-bronwater te drinken, met als gevolg dat hij pas op het nippertje kon worden gered van een coma...

Ook de Nederlandse godsdienstpsychologe Tineke Alberts besluit uit haar recent doctoraatsonderzoek bij voetpelgrims op weg dat velen 'heilservarin-

gen' beleven die de fysieke gezondheid ten goede komen en soms zelfs tot genezing leiden. Dat komt ook, zegt ze, omdat het trotseren van materiële problemen, van honger en vermoeidheid, bijdraagt tot een intenser bewustzijn met ervaringen van diep geluk en vrede. Op de tocht ontmoet je bovendien mensen met veel ergere levenservaringen dan jezelf, wat je eigen leed relatieveert. Zoals een Franse vrouwelijke pelgrim op tv getuigde: 'Vider son sac en prenant celui de l'autre', zijn eigen zak van zorgen leegschudden door die van de andere op je schouders te nemen. Het samen op stap zijn, zonder tijdsdruk en met een gemeenschappelijke bestemming, stemt mensen vertrouwd, zorgzaam en open tegenover mekaar, wat zalf is voor de ziel. Ook het kader speelt een rol, de wisselende weersomstandigheden en landschappen. De pelgrimstocht is uiteindelijk een metafoor voor het leven zelf met zijn hoogtes en laagtes, vreugde en pijn, dood en verrijzenis.

Bedevaarten, zeker die naar Santiago, houden onze maatschappij een spiegel voor omdat ze de aandacht vestigen op dimensies van het leven die ondergesneeuwd zijn: tijd nemen voor je 'diepere zelf'; ontvankelijkheid voor de toevallige ontmoetingen en gebeurtenissen waarin je ook de hand van de Goddelijke Voorzienigheid kunt zien; het luisteren naar stilte en ervaren van de oerkracht van de natuur; verwondering over het schitterende spirituele en culturele erfgoed dat onze voorouders in heel Europa hebben nagelaten. En, last but not least, het besef van wat echte vrijheid en echt geluk is: niet het vervullen van je verlangens en najagen van onmiddellijk genot maar het kunnen leven met beperkingen en genieten van eenvoudige dingen.

De psycho-neuro-immunologie en de positieve psychologie hebben de jongste jaren de aloude intuïtie bevestigd dat vertrouwen, samenhang, sociale en spirituele ondersteuning een tegengif zijn voor stress, dat ze een beschermende invloed hebben tegen depressiviteit en ziekte en soms zelfs tot genezing kunnen leiden. In een pelgrimage vind je al die diepmenselijke ingrediënten bij elkaar. Zoals dokter Jos De Smedt, gewezen voorzitter van de Vlaamse huisartsen, me zei in verband met Lourdes, maar dat geldt net zo goed voor de tocht naar Santiago: "Wat mij altijd weer treft is de enorme inzet voor mekaar; er is daar iets in de sfeer dat het beste van de mens naar boven doet komen. En dat werkt beter dan een farmaceutisch antidepressivum." Dat soort antidepressiva zou onze hele samenleving kunnen inspireren...

Jos Vranckx

Jos Vranckx was tot 2008 senior writer en medisch journalist bij *Gazet van Antwerpen* en is auteur van het boek *Geloof als Geneesmiddel – De vergeten Factor X* (Davidsfonds, 2008)

ALDEN BIESEN ALS BEDEVAARTSOORD

Iedereen kent Alden Biesen als een prachtig kasteel en domein, gelegen in het zuidoosten van de provincie Limburg, op een steenworp afstand van de stadjes Bilzen en Tongeren. Tot in 1796 was het een residentie van de landcommandeurs van de Duitse Orde in onze streken, met niet minder dan twaalf onderhorige commanderijen in het prinsbisdom Luik en daarbuiten. Maar deze prachtige waterburcht met al zijn bijgebouwen, is ook klein begonnen: als een bedevaartkapel, toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw. Deze kapel, met al haar afhankelijkheden, werd in april 1220 geschonken aan de Duitse ridderorde door de graaf van Loon, Arnold III (1218-1221) en zijn zuster Mechtildis († na 1245), gravin van Are, abdis van het benedictinesenklooster te Munsterbilzen. De kapel was gelegen in een vochtige vallei begroeid met biezen (*juncis* in het Latijn). Volgens de lijst van getuigen die op de schenkingsoorkonde vermeld staan, moet deze schenking plaatsgevonden hebben op de rijksdag te Frankfurt. Het was dus een plechtig moment, waarop de graaf ostentatief afstand deed van de grond, waarop de kapel gebouwd was. De schenking gebeurde volgens de oorkonde wegens de grote verdiensten van de Duitse orde in de strijd voor het geloof en de zorg voor de zieken. Met deze schenking op de rijksdag kon graaf Arnold III van Loon zijn imago wat opvijzelen en het was tevens een goed excuus om niet zelf mee op kruistocht te gaan...

Arnold III bleef daarmee in een mooie familietraditie: zijn overgrootvader, graaf Arnold II (†1139), schonk in 1135 de gronden voor de abdij van Averbode aan de norbertijnerorde. Zijn grootvader, Lodewijk I (1139-1171), schonk in 1154 het domein Bovy te Zolder aan dezelfde norbertijnen van Averbode en zijn vader Gerard I (1171-1194), stichtte in 1182 de abdij van Herkenrode te Kuringen (Hasselt). Gerard nam trouwens ook deel aan de derde kruistocht, in het gezelschap van de Duitse keizer Frederik Barbarossa, de Franse koning Filips August en de Engelse vorst Richard Leeuwenhart. Hij overleed te Akko in 1194.

Zijn voorbeeld werd al vlug gevolgd door andere edelen in de streek: zo schonk in 1221 Godfried van Leeuwen een leengoed Ham, gelegen te Spouwen in de onmiddellijke omgeving, aan het hospitaal van de Duitse orde. Soms ook traden edelen in de orde in en brachten een deel van hun familiebezit mee, dat zij schonken aan de orde. Zo bijvoorbeeld Willem van Bekkevoort in 1230, of Daniël van Voeren in 1242. Deze bezittingen vormden de kern van de latere commanderijen van Bekkevoort en Sint-Pietersvoeren. Alden Biesen groeide dan ook al snel uit tot een belangrijke machtsfactor in het gebied van Rijn en Maas.

De kapel lag op een kruising van wegen, noord-zuid, tussen Bilzen en Tongeren, en oost- west, tussen Maastricht en Sint-Truiden. Deze laatste weg ligt misschien niet voor de hand, maar komt een beetje overeen met de GR 128, die de klassieke “Niederstrasse” richting Compostela benadert. Bovendien lag de kapel-met-hospitaal in een glooiende vallei, met hellingen naar het noorden, oosten en het zuiden toe, terwijl het water kon wegstromen naar het westen, naar de Demer.

EEN LEGENDARISCHE OORSPRONG.

Zoals zovele bedevaartsoorden, denk bijvoorbeeld slechts aan Scherpenheuvel, Heppeneert of Kortebos, kende ook Alden Biesen een legendarische oorsprong. De bron hiervoor is de Luikse geschiedschrijver Gilles d’Orval, in zijn *Gesta episcoporum Leodiensium* (1251). Volgens deze legende woedden er in het begin van de 13de eeuw vele twisten in de streek en verscheen de Heilige Maagd aan een norbertijnermonnik Balduinus, abt of monnik van de abdij van Averbode, met de boodschap dat hij voor Haar een kapel moest oprichten op de plaats “biesen”, waarna de vrede zou weerkeren. In 1209 begon men met de bouw van de kapel die op 23 februari 1216 gewijd werd. Dankzij een miraculeus beeld van Onze-Lieve- Vrouw gebeurden er vele wonderbaarlijke genezingen, waardoor de kapel al snel een bekend bedevaartsoord werd, met talrijke schenkingen. Het begevingrecht van de kapel, met andere woorden het recht om de geestelijke (pastoor of priester) aan te stellen, berustte bij de abdij van Munsterbilzen, reden waarom de abdis ook de schenkingsakte mee goedkeurde.

ALDEN BIESEN ALS ETAPPEPLAATS VOOR ALBERTUS VAN STADEN

In een van de vorige nummers hebben we reeds aangehaald dat Albertus van Staden, abt van het benedictijnerklooster aldaar, via Alden Biesen naar Rome trok. Hij kwam van Maastricht en ging wellicht via Kesselt, Hees, Vlijtingen, Grote Spouwen en Rijkhoven naar Alden Biesen, waar hij bleef overnachten. De volgende dag trok hij verder naar Kortessem, via wellicht Hoeselt, Schalkhoven en Wintershoven. Nadien ging het verder naar Sint-Truiden, via Wellen en Zepperen.

Alden Biesen was aldus ingeschreven op de oost-westas van Maastricht naar Sint-Truiden. De abt geeft echter ook een alternatief: van Maastricht via Tongeren rechtstreeks naar Velm, dus via de oude Romeinse heirbaan.

WAS ALDEN BIESEN OOK EEN ETAPPEPLAATS NAAR COMPOSTELA?

Opmerkelijk in de literatuur van de afgelopen 15 jaren is het aantal steden en dorpen, niet alleen in Spanje en Frankrijk, maar ook elders in Europa, dat het epitheton “etappeplaats naar Compostela” aan zijn naam toevoegt. Vooral in Frankrijk is dit een soort bijkomend eremerkt dat de plaats extra glans en uitstraling zou moeten geven.

Of dit epitheton ook aan Alden Biesen kan gegeven worden? Een voorzichtig “misschien” is hier op zijn plaats. Laten we eerst en vooral maar stellen dat we bitter weinig weten over de wegen die men vroeger nam richting Frankrijk en Spanje. Reizigers uit het noorden volgden veelal de Maasvallei (Roermond, Maaseik, Maastricht, Visé, Luik, Namen...). Anderzijds is er wel een belangrijke oost-westverbinding, met name de befaamde “Niederstrasse”, zoals opgetekend door de Duitse monnik Hermann Kunig von Vach in 1495. Hij is natuurlijk erg summier in zijn wegbeschrijving en noemt enkel de grotere plaatsen: Valenciennes, Mons, Halle, Brussel, Leuven, Diest, Hasselt, Maastricht, Aken en Keulen. De afstand tussen Hasselt en Maastricht is 27 km, normaal verloopt de weg via Diepenbeek, Beverst, Bilzen, Mopertingen en Veldwezelt. Maar het zou kunnen dat omwille van bepaalde omstandigheden, bv. bij slecht weer in de winter, of wegens oorlogsomstandigheden, wanneer het stadje Bilzen bv. belegerd werd door vijandige troepen, dat dan de handelaars, pelgrims of reizigers wel eens een omweg via Alden Biesen hadden moeten maken. Men had dan vanuit Hasselt via Kortessem en zo via Hoeselt naar Alden Biesen kunnen reizen, in het spoor van Albertus van Staden. Een andere mogelijkheid was dat men in Diepenbeek of Beverst via Hoeselt naar Alden Biesen ging. Maar vooralsnog hebben we hiervan in de archieven weinig bewijzen gevonden.

Anderzijds had Alden Biesen wel de opvangcapaciteit om doorgaande reizigers te herbergen. Met name het Apostelenhuis kon voedsel en onderdak bieden aan wie als reiziger of pelgrim kwam aankloppen aan de poort van het domein van de Duitse ridders.

HET ONZE-LIEVE-VROUWEBEELD.

Een van de bezienswaardigheden in de kerk van Alden Biesen, sedert de 19de eeuw ook parochiekerk van het dorp Rijkhoven, is het fraaie gotische beeld van Onze-Lieve-Vrouw, dat op het zijaltaar links vooraan in de kerk staat. Het is niet het originele beeldje uit 1215, maar wel een beeld uit de 13de eeuw, gebeeldhouwd door de “Meester van de glimlachende Luikse Maagden”, *le Maître des Vierges Liégeoises souriantes*. Het is een noodnaam, gegeven aan een beeldensnijder die te Luik of omgeving werkzaam was rond 1270, dus vijftig jaar na de bouw van de eerste kapel. Wij zien een staande Madonna, met een glimlach om de lippen, met het kindje Jezus op haar linkerarm en in haar rechterhand een ronde bol, maar zoals uit oudere foto's blijkt, was dit vroeger een langwerpige scepter, bekroond met een kruis. Zij draagt een lang kleed met breed vallende plooiën. Op haar hoofd draagt ze een sluier, die nog een gedeelte van haar haren onbedekt laat. Het beeld is uitgevoerd in hout, ca 100 cm hoog en, zoals in de middeleeuwen gebruikelijk was, gepolychromeerd en verguld. Zoals uit een foto van 1953 blijkt, is in de loop der jaren één en ander van het beeld verdwenen: onder meer de achtergrond, die bestond uit een ovaal met langwerpige vlammen, alsook de aureolen rond de hoofden van de Madonna en het kindje Jezus. De minzame glimlach van de Maagd, waarnaar ook de Luikse beeldhouwer is genoemd, roept herinneringen op aan de glimlachende engel op de kathedraal van Reims, en zelfs aan de mysterieuze glimlach van de Mona Lisa, volgens sommige kunsthistorici.

Alleszins is dit beeld na meer dan zeven eeuwen nog steeds een getuige van het verleden van Alden Biesen als bedevaartsoord. En misschien niet in het verleden, maar zeker in de toekomst, zal de voormalige landcommanderij alvast een halteplaats zijn op de Via Limburgica, de Limburgse route naar Santiago de Compostela.

Literatuur: *Landcommanderij Alden Biesen: acht eeuwen Europese geschiedenis in het land van Rijn en Maas*. – Tielt, Lannoo, 1988.

Martin Kellens, Abt Albertus van Staden op bedevaart naar Rome in 1236, in: *De Pelgrim*, jg. 26, 2010, nr. 100, p. 107-117.

Met dank aan mevrouw Pat Vincent van het Historisch Studiecentrum Alden Biesen.

Martin Kellens

SINT-DONATUS IN POESELE

DONDERHEILIGE

Misschien zegt de naam Poesele, een kleine deelgemeente van Nevele - klemtoon op de eerste lettergreep - je niet veel. Wil je er eens naartoe, dan neem je op de snelweg Antwerpen - Oostende even voorbij Gent, de afslag Nevele. En zo kom je in het land van Cyriel Buysse en de gezusters Loveling en in deelgemeente Poesele, het land van schrijfster en barones Monika van Paemel én niet in het minst, van Sint-Donatus. Monika van Paemel en ook Sint-Donatus, waarvan de naam aan dondergod Donar doet denken, horen er thuis.

Maar eerst de schijnwerper op de deelgemeente. De naam Poesele wordt voor het eerst als Poka in een oorkonde uit 1121 gevonden en is een verwijzing naar de Poekebeek en naar sali. Sali betekent een ietwat afgelegen boerenhuis. De vernoemde Poekebeek ontspringt te Tielt en mondt in Poesele in het Schipdonkkanaal uit.

In die deelgemeente hebben ze iets met catacombenheilige Sint-Donatus - niet verwarren met Sint-Donaas, patroon van bisdom Brugge - de concurrent en evenknie van brandverzekeringen en andere veiligheidsmaatregelen. Deze voorzorgsmaatregelen, een verminderde godsdienstzin en het feit dat donder en bliksem verklaarbaar werden, verminderden de laatste jaren wel de belangstelling voor Donatus. Alhoewel, het is niet ongewoon de naam

Donatus als naam van een verzekeringsmaatschappij terug te vinden of als patroon van een fanfare of school. Ook klokken dragen zijn naam evenals meerdere kerken o.a. in de Oostkantons. Tijdens de Tweede Wereldoorlog was hij opnieuw in the run als de beschermer bij luchtbombardementen. Ondanks moderne voorzieningen wordt hij toch hier nog vereerd en in 2010 werd de donderheilige er in de parochiekerk Sint-Laurentius extra in het zonnetje gezet.

DE DONATUSLEGENDE

Volgens de overlevering was Donatus de enige zoon van een Romeins legeraanvoerder die Faustus heette en van Flaminia. Na de dood van zijn vader - Donatus was toen 16 - werd hij in het leger ingelijfd, kwam terecht in een korps dat vooral uit christenen bestond en werd vrij snel tot bevelhebber van de troepen van het 12de legioen aangesteld. Het eerste mirakel door zijn tussenkomst liet er niet lang op zich wachten. Als aanvoerder moest hij met zijn troepen de aanvallen van de Markomannen (grensmannen) aan de Donau afweren. De Markomannen behoorden tot een Germaanse stam, ook door Tacitus vermeld, uit de groep van Sueben, die tussen de Bovenelbe en de Donau woonde en diep in het Romeinse rijk doordrong. Hun macht eindigde onder keizer Marcus-Aurelius (166-180 n. Chr.) . Het was de dag van die bewuste slag snikheet en Donatus bad vurig om hulp. En de hulp kwam letterlijk uit de hemel. Plots verfriste een verkwikkende regenbui de Romeinse soldaten en ze overwonnen de belegeraars die een hels onweer over zich heen kregen. Niet verwonderlijk dat ook de Hongaren Szent Donàt erkentelijk zijn en dat hij dan eveneens in Hongarije wordt vereerd o.a. in Csopak aan het Balatonmeer opdat de wijngaarden niet door onweer en blikseminslag zouden worden vernield. Dit wonder is te Rome op de zuil van Marcus Aurelius uitgebeeld.

Maar Donatus viel op zekere dag toch bij de keizer in ongenade toen hij niet op avances van diens nichtje inging en evenmin een offer aan Jupiter weigerde te brengen. Zoals dat voor een heilige in spe past, had hij immers de gelofte van zuiverheid afgelegd. Met die houding tekende hij zijn doodvonnis en dat doodvonnis was onthoofding. Zijn moeder liet hem te Rome in de catacombe van Sint-Agnes aan de Via Nomentana bijzetten. Toen die Romeinse catacomben in 1578 werden herontdekt, werden ze vrij vlug leverancier van relieken.

BESCHERMHEILIGE TEGEN STORM, HAGEL, DROOGTE, BLIKSEM EN OVERSTROMING

Sedert de ontdekking van de Romeinse catacomben in 1578 werden ze toch dé vindplaats van relieken alhoewel op weinig graven in de catacomben een naam was aangebracht. In 1649 ontdekte men in de Sint-Agnescatacombe de stoffelijke resten van een martelaar die Donatus werd genoemd en uiter-

aard ook diens relieken waren gegeerd. Toen de jezuïeten van Münstereifel (Duitsland) in 1652 een nieuw college lieten oprichten, kregen zij het lichaam van Donatus toegewezen. Bij de overbrenging van de stoffelijke resten vanuit Rome naar Münstereifel was er een tussenstop te Euskirchen waar een blikseminslag in de kerk een zekere pater Heerde verwondde. Maar door 'dagelijckx nemen van melk en corael, aengeraekt aen de reliquien van den H. Donatus' was deze pater na een week hersteld.

Nadien toonde Donatus nog meerdere malen zijn invloed maar voor Münstereifel had hij precies een boontje. Hij voorkwam er de vernieling van de oogst door onweders in 1685. Toen er in 1700 in het jezuïetencollege brand uitbrak, brachten de paters de relikwie van de heilige bij de vuurhaard, de wind draaide en de vlammen doofden. Negen jaar later voorkwam Donatus dat een brand de stad verwoestte.

Tot de verdere verspreiding van de Donatusdevotie droegen de paters kapucijnen veel bij. Het hoogtepunt van zijn verering ligt in de achttiende eeuw, maar op het einde van die eeuw was er een terugval. De keizer-koster en de godsdienstonderdrukking tijdens het Frans bewind waren er de oorzaak van. Toen in de periode 1845-1849 de aardappeloogsten mislukten als gevolg van de schimmelziekte *phytophthora* en zomerse onweders de rest deden, moest Donatus opnieuw ter hulp komen.

En tijdens de Tweede Wereldoorlog werd er, uiteraard, opnieuw op hem een beroep gedaan.

DONATUSVERERING TE POESELE

De patroonheilige van de parochiekerk is Sint-Laurentius, de beschermheilige tegen het inwendig vliegend vuur van koorts, de genezer van huiduitslag en ook beschermer tegen blikseminslag. Maar deze heilige moest als beschermer tegen de natuurelementen de duimen leggen toen Donatus op de proppen kwam. Of de paters kapucijnen, de promotors van die devotie, er hier iets mee te maken hebben, is niet bewezen. Wel predikten ze ook in Poesele zoals trouwens op meerdere plaatsen en misschien vonden ze in deze parochie meer gehoor. Spoedig werd op aandringen van de Gentse bisschop Delebecque (1796-1864) bij pauselijke bul in 1860 een broederschap van Sint-Donatus opgericht. Zo staat te lezen in het devotieboekje dat in datzelfde jaar met kerkelijke goedkeuring werd uitgegeven. In dat devotieboekje wordt de legende van Donatus verteld maar ook worden de regels waaraan de leden zich moesten houden, opgesomd. Verder bevat het de litanie ter ere van de Heilige Donatus en enkele gebeden die bij onweer moeten worden opgezegd.

Ten westen van Gent bestond nog geen enkele donatusbroederschap en op die manier kreeg Donatus niet alleen een plaats naast Laurentius maar stak hem weldra voorbij. In Poesele werd gehoopt '*dat de kristenen van dees en*

omliggende Parochien dezelfde dan komen eeren met een vast betrouwen in het groot vermogen van dezen H. Martelaer'. De Gentse bisschop had de supervisie over de broederschap maar de pastoor van Poesele was de plaatselijke voorzitter. Wie als lid wilde toetreden betaalde 10 centiem en inschrijvingsgeld en in de maand juli nog eens datzelfde bedrag als lidgeld. Tijdens een jaarmis in de loop van juli werden telkens de overleden leden herdacht. Tegelijkertijd werd ook de relikwie vereerd en werden allerlei religieuze voorwerpen gewijd.

Maar dat was niet alles. Er waren een pak aflaten te verdienen! Zelfs een volle aflaat op de dag van de inschrijving, tijdens het stervensuur, op de tweede zondag van juli en de zeven daaropvolgende dagen. Uiteraard daar moest je wel iets extra voor presteren. Voor wat hoort wat, zelfs als het om aflaten gaat. Je moest bidden voor eendracht onder de christelijke prinsen, de uitroeiing der ketterijen en de verheffing van de H. Kerk (sic). Daarenboven moest je biechten of een waar berouw betonen en communiceren. Dat was nog niet alles. Aflaten 'und kein Ende'. Een aflaat van zeven jaar en zeven maal veertig dagen kreeg je cadeau als je op een tweede zondag in april, mei, juni of augustus in de kerk kwam bidden. Die zondagen kon je met de relikwie worden gezegend. En, last but not least, een aflaat van zestig dagen kreeg diegene ten geschenke die de mis bijwoonde in de kerk van Poesele of de processie volgde of in gelijk welke omstandigheden het H. Sacrament vergezeld.

UPS AND DOWNS VAN DONATUS

In 1867 telde de broederschap 627 leden terwijl Poesele slechts 666 inwoners had. Na de Eerste Wereldoorlog zakte de donatusverering naar een dieptepunt maar in 1942 herleefde de devotie. Een aantal vrome ijveraarsters bezocht met succes leden en mogelijk nieuwe leden en haalde het lidgeld, 1 Bfr, op. Zo waren er in 1945 meer dan 10 000 leden en 45 ijveraarsters! En het succes van Donatus bleef groeien. Dat bewees de jaarlijkse processie. Een hoogtepunt was het jaar 1960, de honderdste verjaardag van de broederschap. Maar daarna kreeg ook Donatus te lijden onder het godsdienstig verval, zag van jaar tot jaar minder bedevaarders, ondanks de belangloze inzet van velen en niet in het minst van de heemkundige kring. En toch blijven de getrouwen jaarlijks naar Poesele komen om zich met de relikwie van de heilige te laten zegenen en te bidden om te worden gevrijwaard van de nukken van de weergoden.

Mia Voordeckers

Met dank aan de heer A. Bollaert.

Literatuur: *Het Land van Nevele, driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring*, december 1995, jaargang XXVI, aflevering 4

PELGRIMEREN: EEN ODE AAN HET GODDELIJK HUWELIJK

*Christus ontmoet Maria Magdalena,
retabelluik uit de Sint-Genovevakerk te
Zepperen (Anoniem ca.1500-1520)*

Jaarlijks wandelen wij met een bevriend koppel een traject van 300 km langsheen de camino in Spanje op weg naar Santiago de Compostela. Deze formule biedt een groeiende verbinding met hetgeen pelgrimeren bij een mens teweegbrengt.

Tijdens de beginperiode (11e eeuw) van het pelgrimeren naar Galicië zorgden twee figuren voor het merendeel van de aantrekking: Jacobus de Meerdere en Maria Magdalena. Men spreekt nu volop van de Jakobsroute. De aandacht voor Maria Magdalena is afgezwakt. Momenteel is de belangstelling voor deze bijzondere figuur opnieuw aan het toenemen. De legende vertelt hoe Maria Magdalena na de verrijzenis van Christus, samen met Martha en haar broer Lazarus inschepen. Zij gaan aan wal in Marseille. Na een tijd van prediking trekt Maria Magdalena zich terug in een grot nabij Sainte-Baume. Dertig jaar lang wordt zij in leven gehouden door engelen. Wanneer ze sterft komen exotische parfums uit haar lichaam. Zij wordt overgebracht naar Saint-Maximin in de Provence. Door toedoen van hertog Gerard van Bourgondië, tijdgenoot van Karel de Grote, worden enkele relieken van Maria Magdalena overgebracht naar Vézelay.

Maria Magdalena is vooral bekend als Sainte Marie Madeleine in Zuid-Frankrijk. Haar verering is verspreid tot in Napels en Sicilië. Ook langs de camino Francès kun je haar ontmoeten, o.m. in de kathedraal van Burgos, in Pamplona, in Población de Campos.

Tot op heden bestaat in Vézelay een levendige Maria Magdalena-cultus. Het is een belangrijk pelgrimsoord op weg naar Santiago de Compostela. In beide heiligdommen, Vézelay en Santiago de Compostela, wandelt de pelgrim bij zijn aankomst door de Porte de la Gloire, El Pórtico de la Gloria: de verzen Christus wijst de weg naar de geestelijke hiërarchieën.

Maria Magdalena wordt, afhankelijk van de tijdsgeest en het kader waarin ze wordt gesitueerd in verscheidene gedaanten voorgesteld: van mystica versmolten met het goddelijke tot mooie, wereldse dame; van *apostola apostolorum* tot langharige, naakte vrouw.

De legende rondom Jacobus de Meerdere is in veel mysteries gehuld. Na de hemelvaart van Christus scheept hij in richting Spanje. Hij predikt, maar met weinig succes. Pas wanneer de Maagd Maria hem verschijnt, gaat het beter. Hij keert terug naar Jeruzalem waar hij als eerste apostel de marteldood sterft. Twee leerlingen brengen zijn lichaam met de boot naar Spanje. Een engel en gunstige wind brengen hen in zeven dagen naar Galicië. Hij wordt samen met de twee leerlingen begraven in een stenen sarcofaag. Pas in de 9e eeuw wordt dit graf door een eremiet ontdekt in het 'sterrenveld' in Santiago de Compostela. Jacobus de Meerdere groeit uit tot één van de meest geliefde heiligen in Spanje.

De Maria Magdalena- en de Mariavereringen gaan hand in hand met de Jakobsverering langsheen de pelgrimswegen naar Santiago de Compostela. De vrouwelijke pool, het matriarchale, is door het kerkelijk instituut stelselmatig op een zijspoor gezet, ten dienste van de uitbouw van het patriarchale gezag. Dit is te merken o.m. aan de figuur van Maria Magdalena die door de katholieke kerk voornamelijk als zondige prostituée wordt voorgesteld, niet-tegenstaande zij de eerste was die de opgestane Christus ontmoette. Ook de figuur van Maria is beperkt tot de Moeder Gods. Het woord 'godin', als evenwaardig aan 'god', is niet aanwezig in de gangbare christelijke terminologie. Langs de Jakobswegen ontmoet men nochtans vele heilige plaatsen toegewijd aan het vrouwelijk goddelijke. In tempels, kathedralen, kerken, kapellen bevindt het Madonnabeeld zich bovenaan in het midden van het hoofdaltaar. Zij toont zich in vele aspecten: Santa María la Real de Nájera, Santa María del Salvador de Canas, Santa María la Mayor de Belorado, la Virgen de Oca, Santa María la Real de las Huelgas, Santa María del Manzano, Santa María la Blanca, Virgen Peregrina, Virgen del Puente, Virgen del Camino, In de beeldengalerijen aan de buitenzijde van kerkelijke gebouwen is ze eveneens prominent aanwezig. De Mariacultus begeleidt de pelgrim naar de Jakobscultus: de pelgrimstocht leidt naar de indaling van het visioen.

Het praktiserend deelnemen aan kerkelijke diensten is tanend in onze westerse contreien, ook in Spanje. Hiertegenover beleeft het pelgrimeren een heropstanding: fysieke uitdaging en bezinning gaan hand in hand. De totaalervaring van het onderweg zijn is een hedendaags concept dat goed aanslaat. Het omgaan met de natuurelementen prikkelt het innerlijk vermogen, men overstijgt zichzelf.

De moderne pelgrim toont een breed gamma aan motivatie: van een ascetisch religieus geïnspireerd persoon tot louter sportieve wandelaar/fietser, zelfs de luxueuze toerist ontdekt de pelgrimswegen. Ook de paden, de

route-aanduidingen, de accommodatie voor voeding en overnachting, worden alsmear beter op de noden van de pelgrim afgestemd. Dit heeft het voordeel dat de drempel verlaagt en vele mensen op pelgrimage vertrekken, zelfs meerdere keren in het leven.

Mensen die pelgrimeren overkomen vaak beklivende ervaringen. Het is de beleving van een overheersend gevoel van harmonie: als levend wezen met een fysiek lichaam ook iets 'hogers' te ontdekken. Door de fysieke uitdagingen tijdens de tocht komt men los van de gehechtheid aan het materiële. Het wordt een louteringsweg die het contact met het bovenzinnelijke losweekt. Als vrij, ongebonden iemand krijgt men de ervaring 'thuis' te komen. De ziel, zelfs de geest krijgt zijn rechtmatige plaats in het menselijk wereldbeeld. Desnoods zonder die terminologie te hanteren, het is de ervaring die telt, die inwerkt.

Een pelgrimstocht dringt tot in het levenslichaam van de persoon die de weg gaat. Net zoals de figuur van Maria Magdalena komt de pelgrim zichzelf tegen in verschillende gedaantes: van lijdende boeteling tot sensuele, authentieke mens: de dubbelzinnigheid tussen verinnerlijking en zinnestreling. De Madonnaverering staat symbool voor wereldverbonden, menselijke kwaliteiten, de Jakobsverering voor hemelse, spirituele kwaliteiten. Wisselende omstandigheden zoals het landschap, het weder, accommodatie, fysieke en mentale conditie, persoonlijke transformatie, ... stimuleren de pelgrim op zijn tocht naar de instroom van waardevolle inspiratie, gedegen intuïtie en beklivende beelden. De pelgrimsweg kleurt de levensweg met nieuwe tinten.

Momenteel wordt in Spanje flink geïnvesteerd in de aanleg van snelwegen, zelfs in de buurt van Jakobswegen. Ook de randsteden blijven maar uitbreiden. De confrontatie tussen pelgrim en verkeersdrukte is van deze tijd. Een pelgrim wandelt in uitwisseling met elementaire natuurkrachten, naast de vluchtigheid van het gemotoriseerd, vervuilend vervoer. De milieuminnende doortocht van de pelgrim is een zegen voor het landschap. Hij voelt aan den lijve dat de aarde een groots levend fenomeen is, dat een goede omgang verdient. Hij ervaart dat het goddelijk verhevene niet enkel aan het spirituele ontspruit, maar ook te maken heeft met bewondering en respect voor onze aarde waarop het leven zich afspeelt. Stilaan waagt men in het kader van religie te spreken over eco-spiritualiteit. In deze waanzinnig snelle digitale tijd wijst pelgrimeren op een blijvend samengaan van oeraspecten van het leven: zorgzaamheid voor de aarde en streven naar bloei van het spiritueel religieuze. De zoekende, wakkere ziel van de pelgrim ervaart het harmonisch samengaan van evenwaardige mannelijke en vrouwelijke goddelijke kwaliteiten. Pelgrimeren is een ode aan het goddelijk huwelijk. Dit is van alle tijden, vandaar het steeds opnieuw opduikend, nooit aflatend fenomeen van pelgrimages.

Francis Peeters

DE BLAUWE WASKOM

Blauw is mijn kleur en ik ben van plastic. In een vorig leven deed ik enkel dienst als een lage lavabo om strafdoende kerels van de jeugdbeweging troost te brengen na de nachtdropping. Was het soms mijn schuld dat ze in de duisternis verloren waren gelopen? Ik kreeg meerdere keren een ferme duw zodat telkens weer het water in het rond vloog.... Hooguit kreeg ik als erkentelijkheid een reinigingsbeurt onder hoge druk en werd ik in een hoek geschopt

om weer 'gebruikt te worden', de volgende morgen, juist vóór het ochtend turnen. Om wakker te worden, zeker?

Maar wat overkwam mij op 21 juni 2010? Na zoveel jaren werd ik nog 'n keer van de zolder gehaald, de vierde etappe van het Jacobskerkenpad passeerde langs 'De Schuur'. Deze keer geen gemekker over mijn ronde vorm, over mijn kleur of klachten over half-vol-water.... Alleen maar contente stappers-pelgrims die van mijn diensten gebruik maakten. Het klonk als muziek in de oren: onder meer fluweelzachte vrouwenstemmen vol lof en dankbaarheid. Het zeepschuim rolde over mijn kraag en bezorgde mij een aangenaam gevoel! Verscheidene soorten kleding rolden door mijn buik en het zweet van Brussel, Duisburg, Leuven en Hoegaarden veranderde in frisse geuren... De samenwerking met de geïmproviseerde wasdraad verhoogde het plezier van een onverhoopte wasbeurt, ook al stonden de houten tafels maar in bedenkelijk evenwicht.... Een waskom op het toppunt van zijn efficiëntie!

Nu zit ik terug tussen de andere exemplaren, weer op zolder: opgestapeld als een kleurrijke zuil tussen rood en geel, om waarschijnlijk zelden nog te zullen worden naar beneden gehaald... En als dat toch ooit een keer zou gebeuren dan verhoop ik dat men terug op mij beroep doet. Dat men zeker niet de ambitie heeft om in 'De Schuur' een dure installatie aan te brengen en hoge kosten doet om een wierookvat te doen slingeren om de geur van pelgrims te verdoezelen....

Herman Smets, Attenhoven

Pelgrims van vlees en bloed

GASTVRIJHEID ZONDER GRENZEN

Norbertijnerabdijen langs de Via Monastica ontvangen Santiagopelgrims

VOLGELINGEN VAN NORBERTUS VAN XANTEN

Onze Antwerpse Kempen tellen drie norbertijnerabdijen, gelegen langs de Via Monastica en daar zijn ze in de Kempen terecht fier op. Het zijn de abdijen van Postel, Averbode en Tongerlo, alle drie door een muur en een gracht omgeven. Ooit waren die grachten zo visrijk dat met die beestjes, vooral tijdens de lange vastenperiodes en de dagen waarop vlees derven geboden was, de door het vasten rommelende patersmagen werden gevuld. Langs de Via Monastica, maar dan in Wallonië, ligt ook de abdij van Leffe, een naam die welgekend is door alle dorstigen. Alhoewel de abdijen door een muur zijn omgeven, zijn de volgelingen van Norbertus geen monniken die afgesloten leven zoals trappisten. Vandaar hun grote openheid naar de buitenwereld, ook naar de pelgrims toe.

Die norbertijnerorde werd in 1121 gesticht te Prémontré door de heilige Norbertus van Xanten als *ordo canonici regularis praemonstratensis*. Daarom worden ze nog steeds premonstratenzers genoemd of witheren. Deze laatste benaming verwijst naar hun wit habijt. Norbertus legde zijn volgelingen de regel van Augustinus op en gaf hun als leuze: *ad omne opus bonum paratus*. Dit betekent: tot elk goed werk bereid. *Omne opus bonum*, elk goed werk, waarin ook het gebod de naastenliefde te beoefenen vervat zit en gastvrijheid is toch naastenliefde. Niet verwonderlijk dan ook dat er in elke abdij een gastenverblijf is met een speciale gastenpater, meer een zorgpater, om zijn gasten te bemoederen.

DIE ABDIJEN EVEN OP EEN RIJ

Postel

De eerste Kempense abdij uit de reeks is de abdij van Postel gekend voor haar kaas, kruidentuin en pesthuisje. Postel is thans een mooi stukje van Mol. Het ligt schurkend tegen Nederland en vormt een gehucht met zo'n 240 inwoners, dat

Postel

tot in het begin van de negentiende eeuw een zelfstandige gemeente bleef maar ten tijde van Napoleon bij Mol werd gevoegd. De abdij werd in de 12de eeuw opgericht op het kruispunt van de wegen Antwerpen-Keulen en Leuven-'s Hertogenbosch. Niet verwonderlijk dat Sint-Niklaas er de patroonheilige van de kerk werd. Sint-Niklaas is toch ook de beschermheilige van pelgrims en reizigers.

Voor de ingangspoort van de abdij staat een wandelboom. Sedert 2010 hangt er bij de andere wegwijzers aan die wandelboom een wegwijzer naar Santiago de Compostela.

Averbode

Averbode, dat thans tot de stad Scherpenheuvel-Zichem behoort, voorstellen, is waarschijnlijk niet nodig.

De abdij is vooral gekend door haar diverse uitgaven. Wie las nooit Zonneland? En sommigen onder ons stuurden toch regelmatig een opstel aan de onvergetelijke Nonkel Fons, pater Omer De Kesel. En dan de spannende Vlaamse Filmpjes waarvoor o.a. Fons Goossens herhaaldelijk de omslag illustreerde! Wij lazen die Vlaamse Filmpjes zelfs stiekem tijdens de les. Aan Averbode is natuurlijk voor altijd de naam van schrijver Ernest Claes verbonden. Trouwens zowel Ernest Claes als zijn echtgenote, de schrijfster Stefanie Vetter, werden er op het kerkhof naast de kerk begraven. In de drukkerij liet Ernest Claes zijn 'Witte van Zichem', Lewie Verheyden, toen hij dertien was en in de Zichemse lagere school 'afstudeerde', werken en eveneens in de abdij 'op de heilige berg' waar hij de namen van de leden van de broederschap in een register noteerde.

Averbode

Tongerlo

Niet ver van Averbode is de norbertijnerabdij van Tongerlo gevestigd. Tongerlo behoort tot Westerlo, ook de parel van de Kempen genoemd.

Deze abdij is o.a. gekend door de reproductie van "Het laatste avondmaal" van Leonardo da Vinci, door de Tiendenschuur, door de verering van Sint-Siardus en recentelijk door het Kindje Jezus van Praag. Aan de abdij is eveneens de naam van kunstschilder pater Fimmers verbonden. En zeker moet hier de stichting van Oostpriesterhulp worden vermeld. Evenals Sporta waaraan de naam van pater Van Clé verbonden is.

Leffe

In de buurt van Dinant en gelegen aan de Leffe ligt de abdij van Leffe, eveneens van de norbertijnen. Ze is niet zo oud als de Kempense abdijen. Maar ook haar geschiedenis is vaak beroerd geweest. Deze abdij is naast haar pastoraal werk gekend voor haar brouwerij waar thans vijf verschillende soorten bier worden gebrouwen. Het brouwen van bier is een activiteit die er bijna negen eeuwen bestaat. Uit hygiënische overwegingen werd destijds bier gedronken. Het drinkwater was vaak besmet en kon een tyfusedepidemie veroorzaken. Door de gisting waren de ziektekiemen dood.

PELGRIMS IN DE ABDIJEN

Voor wie aan een grote abdiypoort aanbelt, gaat die poort open, zeker als een pelgrim aanbelt. Dan neemt de (zorg)gastepater haar, hem of hen onder zijn 'vleugels'. Het grootste aantal van hen heeft Compostela als bestemming. Soms ook Jeruzalem, Rome, Vézelay, Rocamadour of Lourdes. Af en toe is er een fietspelgrim en af en toe is de pelgrim niet alleen maar door een viervoeter vergezeld. Tijdens het interview wees een van de gastenpaters wel op de problemen die zo'n tocht voor het dier kunnen meebrengen. Meestal zijn de pelgrims zich wel bewust van de problemen waarvoor dieren onderweg kunnen zorgen. Ooit zei een pelgrim die met zijn hond pelgrimeerde aan de gastepater: liever met een hond dan met een ezel want een hond kan je als het nodig is, nog op je schouders dragen. Maar hoe dan ook, ezel en hond zijn welkom en hun gastenkwartier is dan een verblijf in de abdiiboerderij. Het gebeurt dat een pelgrim alleen maar een stempel in zijn geloofsbrief komt vragen en daarna verder trekt. De pelgrims, hoofdzakelijk Nederlanders en Vlamingen, die onderdak zoeken, vinden in het gastenkwartier hun bedje gespreid. Ooit logeerde een Poolse pelgrim met een droge lever in een van de abdijen en die kreeg 's avonds zo'n enorme last van die uitgedroogde lever dat hij zijn dorst een beetje te overvloedig bij een plaatselijke kastelein leste. Daardoor belandde hij niet alleen in de wijngaard des Heren maar ook in het verkeerde bed. Gelukkig verliep alles zonder stoffelijke schade en kon hij de volgende dag verder.

Soms maakt een pelgrim van de moderne communicatiemiddelen gebruik en reserveert vooraf wat natuurlijk het puzzelwerk, verdeling van de kamers, vergemakkelijkt. Het gastenkwartier in een abdij is kleinschalig – een abdij is immers geen hotel – en heeft de mogelijkheid om iemand alleen of enkelen voor een dag of voor een paar dagen onder te brengen. Maar gewoonlijk is een pelgrim een passant die tegen de avond arriveert en 's anderendaags na het ontbijt verder trekt. De gastenkamers zijn sober maar mooi ingericht en in de refter is voor de pelgrim, zoals voor de andere gasten, de tafel gedekt. Die andere 'gewone' gasten komen er meestal voor een studie, voor rust of bezinning. Overdag kunnen ze er studeren, lezen of van de stilte in de natuur genieten. Van de pelgrim wordt dan ook respect voor de stilte verwacht.

Moet de pelgrim-gast dan niet gelovig zijn? Hierop antwoorden de gastenpaters unaniem dat die vraag niet aan hun gasten wordt gesteld. Daarom zijn protestanten of belijders van een andere godsdienst evenals ongelovigen evenzeer welkom. Als die pelgrim uitdrukkelijk aangeeft ongelovig te zijn en niet aan de gebedsdiensten in de abdij te willen deelnemen, zegt de gastenpater: wij zullen voor jou meebidden. Dat antwoord krijgt de pelgrim ook wanneer hij zegt tijdens zijn tocht niet te zullen bidden.

Hun leeftijd varieert van 30 tot 70 jaar. Elk jaar zijn er meer Compostelagangers. Vanaf februari arriveren ze maar einde mei is de grote toeloop voorbij. Niet allen maken ze de tocht in één keer en sommige hakken hun camino in stukjes naar hun stapmaat en elk jaar wordt een stukje daarvan gestapt.

Wanneer ze bij hun afscheid het onderwerp afrekening aansnijden, wordt uitdrukkelijk gevraagd onderweg te bidden voor roepingen voor de communautiteit opdat de gastvrijheid zou kunnen blijven bestaan. Uiteraard kan dat alleen als er roepingen blijven komen.

Is het contact met die passant-pelgrim zo vluchtig, zo éénmalig? Niet altijd. Regelmatig ontvangen de gastenpaters een kaartje om de goede aankomst te melden. Af en toe komt een pelgrim terug naar de abdij om over de tocht te vertellen en vooral over de invloed van die tocht op hun verder leven.

Met dank aan de gastenpaters van die vier vernoemde abdiën en hopelijk kan de gastvrijheid blijven bestaan zo lang er naar Sint-Jakob wordt gepelgrimeerd.

Mia Voordeckers

DE SHERPA'S VAN DE VIA LIMBURGICA

Straatnamen en streekgeschiedenis langs de Via Limburgica

Een botteresse, staande boven een riooldeksel (met toelating van de gids van het museum)

Een straatnaam kan een stukje onverwachte regionale geschiedenis opleveren. Evenals bijvoorbeeld een kapelletje is hij een erfgoedcel in ons cultureel patrimonium, zeker als de betekenis ervan gekend is. Hij verwijst naar een bekend persoon uit de omgeving, naar een gebouw, een natuurlijk merkteken in een landschap, een gebeurtenis van lokaal belang, een traditie, enz.

Een van de straatnamen op de Via Limburgica reveleerde wel een bijzondere betekenis, een stukje streekgeschiedenis in het Luikse: de geschiedenis van de botteresses.

Wandel even mee, in een voorproef, over de Via Limburgica. “Verderop kruist een verhard, oud bietenspoor je pad: het was het spoor dat Hoei met Landen verbond. Neem dit wandelen fietspad naar links. Na 1 km steek je de drukke Chaussée Romaine over. Je stapt tot aan de eerstvolgende kruising. Je bent nu in Avennes, in de Rue des Botteresses.”

Het Luikse deel van de route kun je omschrijven met beelden van hoofdzakelijk verstilde dorpjes met tussenwegen en een lange Romeinse heirbaan. Je wandelt er in open landschappen van velden, akkers en weilanden, door dorpen met kasteelhoeves en boerderijen, alsof landbouw de enige bedrijvige factor is. Gelukkig, kun je zeggen, ontbreekt hier het overdrukke toerisme, lijkt het alsof er enkel de basiselementen, o.a. trage wegen, voor het pelgrimeren aanwezig zijn. Vandaar ook dat je je heel treffend kunt voorstellen hoe indertijd hier ambulante verkoopsters in de streek rondtrokken om hun koopwaren op de stedelijke markten aan te bieden.

BOTTERESSES, BOTRESSES, BOTRÈSES

Die verkoopsters waren de Luikse ‘botteresses’ (bot = bundel, mutsaard of takkenbos, stok) of ‘hotteuses’ (hotte = mand, korf), arme werkvrouwen, die een wissen mand vol koopwaren op hun rug droegen (soms op hun hoofd) en ermee van dorp tot dorp naar de markten trokken.

In het boek ‘Groenten en fruit’ staan op een kleine foto van een prentbriefkaart uit 1844 twee vrouwen getekend. “In manden dragen de ‘botteresses’ de groenten naar de stedelijke markt,” lees je als onderschrift. (1)

Ook in het Musée de la Lessive in Spa (2) kun je nog afbeeldingen van hen zien en is er een gids die over hen heel boeiend kan vertellen.

Zes dagen op zeven, soms tot tien uur per dag, het hele jaar door, stapten deze verkoopsters-sjouwsters van groenten, fruit, schoenen, gewassen linnengoed (2) ... met hun vracht (tot 40 kg) van dorp tot dorp, over barslechte wegen. Sommige van deze vrouwen werkten in de mijnen en vervoerden in hun korven de eierkolen, die ze zelf kneedden van fijne steenkool en leem. Anderen werkten in een plaatselijke brouwerij. En "Te Thienen komen veel botteressen uit het Luikerland om boter en eiers op te kopen." (3) Soms sleurden ze van Spa tot Luik wel dertig flessen bronwater mee in hun draagkorf of 'rugzak'. Ze waren vaak zwaarder beladen dan een pelgrim en de primitieve schouderriemen sneden duchtig in hun schouders. Eigenlijk is een vergelijking met hedendaagse pelgrims een beetje confronterend vanwege het materiaal en het gewicht dat ze meezeulden en de primaire noodzaak, in hun levensonderhoud voorzien, die hen op pad stuurde.

Deze vrouwen waren goedkoper dan muilezels en paarden, want die waren voor sommigen te duur. Hun situatie was echt geen lachertje. Verlofdagen en sociale rechten kenden ze niet. Er is het verhaal van een botteresse die onderweg beviel en na twee dagen weer onvermijdelijk op weg ging.

Ze waren stevige vrouwen, door de kilometers die ze aflegden en de last die ze torsten. Bovendien konden deze pendelaarsters vlugger dan elk vervoermiddel de koopwaren op hun bestemming leveren; lokale expreslevering, snelkoeriersdienst als het ware.

Om bij het pauzeren niet telkens de zware vracht af te nemen en daarna weer om te riemen, bedienden de botteresses zich van een stok, die ze bij zich droegen en die op hun maat gemaakt was. Ze plaatsten die als schoor of stut onder hun mand en konden zo hun last erop laten rusten.

Ook voor het plassen bleef hun lading op hun rug gebonden. Het was daarbij moeilijk om hun lange kleren, die ze in verschillende lagen droegen, op te tillen. Daarom droegen ze een broek met een ruime split, zodat ze, rechtstaande over een straatgoot, hun behoefte konden doen.

Toch moet dikwijls hun klaterlach weerklonken hebben onderweg en op de markten. Ze waren rad van tong en konden hun situatie fijntjes relativeren, zeker als ze controle kregen op wat ze verkochten.

Verandering en actualiteit

Toen de stedelijke ontwikkeling in de 19de eeuw de tuinbouw en groenteteelt verdrong naar de rand van de steden en naar het afgelegen platteland, doorkruisten de botteresses de hele Luikse streek. Gedwongen door het gewicht op hun rug, sneden ze wegen af, zochten ze de kortste route naar een markt. Door het dagelijks gebruik werden deze paden plaatselijk naar hen genoemd, de 'chemin des botteresses'. Wij erven die van hen.

De Rue des Botteresses in Avennes bewaart een herinnering aan een groep

vrouwen in harde werkomstandigheden (vanaf de 16de eeuw tot begin 20ste eeuw), aan een stukje verdwenen sociale geschiedenis in het Luikse. In feite zijn deze vrouwen een ‘geslagen vorm’ (zie beeldjes) of voorbeeld van oerdames in deze streek.

Wat deed hen uit het straatbeeld verdwijnen? Zoals dat meestal gaat in een lang verleden zijn het veranderingen op grote schaal, veranderingen die algemeen overgenomen en wijd verbreid worden. In het geval van de botteresses waren dat de verbetering van de levenskwaliteit en de vooruitgang in de transportsector na de Eerste Wereldoorlog.

De botteresses waren eeuwenlang de verkoopsters die het snelst koopwaren van plaats tot plaats brachten. Maar het gesjor, het gesleep, het vervoer op de rug werd overbodig. Af en toe evoceren folkloristische evenementen deze vrouwen om hun opvallende kleding en hun uitstraling. Zo verdwijnen ze niet helemaal ‘uit het straatbeeld’. Ook op prentbriefkaarten blijven ze aanwezig. Die vind je onder

meer in het Musée de la Vie Wallonne, vernieuwd in 2008 (4). Het museum brengt interessante voorstellingen over het dagelijks leven in Wallonië.

En bij een volgend bezoek aan Luik wordt het op de Place du Marché speuren naar een van de vier panelen op de Fontaine de la Tradition of de Fontaine des Savetresses. Dit vierkante monument, met waterbekkens aan de voet, stelt op een van de vier panelen de Luikse botteresses met hun korf goederen voor. Het monument is heropgebouwd in 1719.

Vele van de chemins des botteresses, van ‘hun’ wegen zijn nu toeristische wandelroutes geworden in de streek. En eentje is een stukje Via Limburgica. Misschien kun je in deze omgeving ook eens ‘botteresses’ gaan proeven. Brasserieën verkopen bieren met de namen *La Botteresse brune*, *La Botteresse blonde*, *La Botteresse au miel*, *La Botteresse Ambre ...*

“Neem de Rue des Botteresses naar rechts, richting Moxhe.” (5)

Ria Bruggen

Noten:

(1) Eddie Niesten, Yves Segers, *Groenten en fruit vroeger en nu*. Leuven: Davidsfonds, 2007. 179 p., p. 23.

(2) Musée de la Lessive (et de la vie des lavandières), Rue de la Géronstère 10, 4900 Spa

(3) Etymologisch dialectwoordenboek, Schuermans 72 en Bijv. 49b (onvolledige gegevens)

(4) Musée de la Vie Wallonne, cour des Mineurs 1, 4000 Luik

(5) *Via Limburgica & Via Monastica (vanaf Eghezée): op weg naar Santiago de Compostela*. Mechelen: Vlaams Genootschap van Santiago de Compostela, 2010. 94 p., p. 67. (Pelgrimspaden in de Lage Landen) . € 10.00.

Zie ook www.compostelegenootschap.be.

PELGRIMS GROOT EN KLEIN

Het bewijs dat *De Pelgrim* bestaat, hebt u in handen met dit onvolprezen tijdschrift van het Vlaams Genootschap van Santiago de Compostela.

Maar wie is dé pelgrim, dé pelgrim van vlees en bloed? Laten we een poging doen om hem te beschrijven. Hij is een man ... Stop! Vrouwenprotest, terecht overigens. Mooie beschrijving is dat als je al onmiddellijk de helft van de mensheid uitsluit of – laten we mild zijn – een derde van alle pelgrims. Als je een leeftijd plakt op dé pelgrim dan krijg je, even terecht, protest van wie in een andere leeftijdscategorie thuishoort. Enzovoort.

Want zo kunnen we nog een tijdje doorgaan. Hoe loopt dé pelgrim gekleed? Wat heeft hij mee en wat niet? Is een stapper meer pelgrim dan een fietser? Mag je het woord “pelgrim” gebruiken voor wie ge-auto-riseerd op weg is? Mag een “echte” pelgrim in een fijn hotel overnachten en flink tafelen? Je kunt een aantal hoedanigheden en te vervullen voorwaarden op een rijtje zetten en die in een denkbeeldig persoon stoppen, maar dan heb je nog altijd maar een papieren pelgrim. Dé pelgrim van vlees en bloed bestaat niet, evenmin als dé ingenieur of dé bakker of dé Vlaming of noem maar op. Het pelgrimsbeeld evolueert. De pelgrim die ons tot het nummer 99 van ons tijdschrift van op de omslag

met de rug bekeek, was in zijn tijd wellicht een gewone verschijning. In onze dagen is hij een curiosum en staat hij op de cover. We vermenen dat enkele stappers een pelgrimstocht ‘in authentieke uitrusting’ gaan doen. Alleen het woord zelf is authentiek maar die uitrusting allerminst. En ze zullen geen strekkende meter authentieke route meer vinden.

De authentieke pelgrim van heden loopt niet meer in een wollen kleed maar hij heeft degelijke, waterwerende

Foto: J. Van Oekelen

lichtgewichtuitrusting. Nog maar enkele jaren geleden was een GSM pure pelgrimsluxe, vandaag de dag is het bijna een deel van de basisuitrusting. Een fietscomputer en 18 nee 21 versnellingen: wie kon het dromen een kwarteeuw geleden?

Bij een aantal 'typische' pelgrims vinden we wel eens de neiging om voor te schrijven wie "pelgrim" mag worden genoemd en wie niet, wie naar Santiago mag gaan en wie niet thuishoort op de weg naar Compostela. Hetzelfde geldt mutatis mutandis voor een aantal atypische pelgrims. In feite kijken ze een beetje neer op die sjouwers met hun (te) zware rugzak, die 's avonds hun blaren verzorgen en daarna in een niet erg frisse slaapzaal op een gammel bed proberen te rusten. Mensen die zo'n dingen verkiezen boven een goed hotel, een lekker bad en een rijkelijke tafel: daar klopt iets niet mee.

Een pelgrimsweg is een mensenweg. De mensheid is een verzameling van heiligen en schurken en al wat zich daartussenin beweegt. Dat er op de weg naar Compostela schelmen en schavuiten lopen of fietsen of wat dan ook, is dus normaal. Niet iedereen pelgrimeert van donker naar licht, er zijn er ook die het omgekeerd doen. Het is een gewaagde uitspraak misschien, maar ik zou durven zeggen: de camino is pas echt als er ook schelmen en schavuiten onderweg zijn. Dat was niet anders in de middeleeuwen.

Natuurlijk vindt niemand het prettig als een coquillard hem te grazen neemt. Zelfs een échte pelgrim zal in zulk geval wel eens een vloekwoord in de mond nemen en hij zal anderen waarschuwen opdat ze niet in dezelfde val zouden trappen. Tevergeefs overigens want de nieuwe val die klaarstaat is een andere. Voor het uitzetten van vallen beschikken de kinderen van de duisternis over een grote voorraad invallen.

Wat kunnen we beter doen dan elk-ander zijn of haar plaatsje op de camino gunnen en onze eigen weg volgen? Dat ze dan maar zelf uitmaken of ze al dan niet op pelgrimstocht zijn. De camino is zoals de levensweg. Ieder moet zijn camino consequent volgen en proberen tot een goed einde te brengen.

Jan Verhaverbeke

ASPE VOERT PELGRIM TEN TONELE

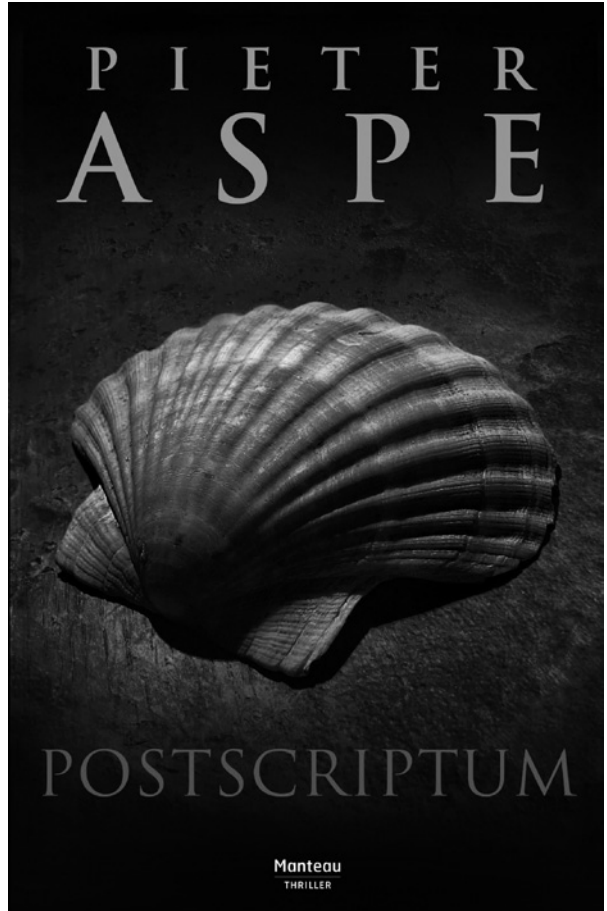
De succesvolle auteur van thrillers, Pieter Aspe (voorheen o.a. conciërge van de Heilig-Bloedkapel in Brugge) voert in zijn laatste boek *Postscriptum* een pelgrim ten tonele die op weg naar Compostela in Bourgondië vermoord wordt. De pelgrim blijkt een Bruggeling te zijn en zo verschijnt de onvolprezen commissaris Pieter Van In weer op het toneel ...

Op de vernissage sprak onze voorzitter over de heropleving van de pelgrimage en uiteraard over het Genootschap.

Ter gelegenheid van dit nieuwe boek publiceerde de Krant van West-Vlaanderen een dubbel-interview met de auteur en met de Brugse pelgrim Rik Vertongen, ondervoorzitter van het Genootschap, gepensioneerd kolonel en hospita-lero. Dit duo samen op de foto ontlokte De Pelgrim-redacteur Martin Kellens de oprisping: *Het lijkt wel een nieuw speurdersduo: Aspe en Vertongen.*

Geen misdadiger voelt zich nog veilig met deze twee in de buurt!

LvL

Hors d'oeuvre

DENKERS EN DOENERS

Een pelgrim is een man van de daad, dat is zeker. Hij is een doener, die de hand aan de ploeg slaat en dan niet meer omkijkt. Als je voortdurend twijfelt en op je stappen terugkeert, dan kom je nooit in Santiago aan, dat weet elk kind. Maar een pelgrim moet ook zijn hersens gebruiken, hij is met andere woorden ook een denker. Niet dat hij met de spreekwoordelijke handen in het haar moet gaan zitten, zoals het bekende beeld van Auguste Rodin, maar af en toe het licht van de rede laten schijnen over zijn doen en laten, kan geen kwaad.

Bij een pelgrim begint het denken al met de voorbereiding van de reis: op voorhand een route uitstippelen, met incalculeren van de benodigde reistijd, met reserveren van hotels, vluchten of treintickets... En als je eenmaal aan het stappen bent, dan is het nog steeds nadenken: moet ik hier links of rechts of rechtdoor, zal ik nu pauzeren of binnen een half uur, waar zal ik mijn tentje opslaan...? Wat wel is, tijdens het wandelen of fietsen ebt het denken langzaam weg. Vooral dan het dwangmatige denken, het zoeken naar oplossingen voor problemen. Enerzijds is dat omdat problemen uit de thuissituatie langzaam naar de achtergrond verdwijnen: na enkele dagen fietsen in Frankrijk vraag je je niet meer af wie de vuilniszak zal buiten plaatsen, of wat je kinderen na schooltijd nog zullen uitvreten. Je hoeft enkel nog maar te denken aan je eigen behoeften van eten, drinken en slapen. En voor de rest is je hoofd volledig vrij. In de plaats komt dan het fantasievolle denken. Eerst passeren wel nog de frustraties uit het verleden voor je geestesoog: situaties uit je kindertijd of adolescentie, die je al lang vergeten was, maar die door de spiritualiteit van het wandelen naar boven komen, en die je ook moet verwerken, een plaats geven in je levensverhaal. Je levensverhaal is geen successtory van een zelfbewuste doener, maar vaak ook een verhaal van gemiste kansen, van twijfelachtige beslissingen, van niet beslissen, van de dingen aan je voorbij laten gaan, kortom, van een denker die geen vat op het leven heeft. En als ook deze fase voorbijgegaan is, dan ben je klaar voor het grote werk: de leegte van je eigen innerlijk ervaren, openstaan voor het Andere, voor de anderen. Hier is ook weer de vraag: in welke mate wil je dat, laat je dat toe in je leven. Wil je wel voor 100 % anders gaan leven, of blijf je toch vasthangen aan je comfortabele leventje van gezellige burgerman of -vrouw? Hoe lang blijft de inspiratie van een bedevaart doorwerken? Een maand, een half jaar, nog langer? En moet je dan weer opnieuw op weg, opnieuw de drug

van het wandelen ervaren, de eenvoud van het nomadische bestaan? Of kan je spiritueel leven zonder elk jaar minstens zes maanden in het buitenland te vertoeven om zogezegde middeleeuwse pelgrimsroutes te verkennen?

Iedereen weet dat de inspiratie na de eerste dagen en weken snel verflauwt, zeker als je opnieuw moet gaan werken, zonder dat je tijd hebt voor 'debriefing', al dan niet op Cyprus of in een ander buitenlands vakantieoord!

En met die nieuwe inspiratie blijft ook weer de vraag: is dat enkel iets voor de denker in jou, of ook voor de doener? Met andere woorden, betekent die inspiratie niet enkel dat je anders tegen de dingen aankijkt, minder aandacht voor luxe, macht, snelheid of prestige, en meer tijd voor relaties met anderen, voor de geestelijke en geestige waarden in het leven, zoals humor, kunst, literatuur, mededogen...? En heeft dit dan ook een weerslag op je leven: ga je anders leven, ga je meer tijd vrijmaken voor belangrijke waarden, ga je tijd investeren in de zwakkeren van onze samenleving, zij die uit de boot vallen, zoals de broederschappen in de middeleeuwen zich inzetten voor de armen? Denkers en doeners, het zijn categorieën die niet enkel op de individuele pelgrim van toepassing zijn, maar eveneens op een organisatie als het genootschap. Ook hier heb je mensen die liever alles vanaf een afstand bekijken en dan hun gedacht zeggen (meestal zeggen ze dat het niet goed is, dat is veel gemakkelijker dan zeggen dat iets goed is!). En je hebt de doeners, zij die graag de handen uit de mouwen steken. Bovendien zijn het dikwijls de omstandigheden die bepalen of je een denker of een doener bent... of wordt. Als je als jongen wordt uitgelachen als je iets doet, dan zul je volgende keer aan de kant blijven staan, en word je stilaan een denker. Als men steeds maar geen rekening houdt met je ideeën, dan word je vanzelf wel een doener, want je denkt dat je geen "denker" bent... Soms is het ook van de situatie afhankelijk of een bepaald gedrag wenselijk is: als er brand uitbreekt, wordt iedereen een doener, dan heb je geen tijd om eerst uitgebreid na te denken over wat je zou kunnen doen...

Maar in ons genootschap zijn er niet enkel de denkers en de doeners. Er is nog een aparte categorie, die regelmatig over het hoofd wordt gezien: de praters. Het is een categorie tussen denken en doen in, iets zoals mensen die doen alsof ze denken, of denken dat ze iets doen. Mensen die zeggen wat anderen moeten doen, of erger nog, die zeggen wat anderen moeten denken... Of mensen die zeggen dat ze dit of dat wel zullen doen, maar het niet doen. Daarnaast heb je ook nog mensen die denken dat ze denken, en anderen die doen alsof ze iets doen, maar dat zijn verwaarloosbare categorieën in vergelijking met de vorige. Om alle misverstanden te vermijden zullen we voorlopig de categorieën van de praters en de tussenvormen tussen denkers en doeners maar even laten rusten, anders wordt het veel te ingewikkeld. Onze indeling over denkers en doeners komt voort uit de manier waarop mensen hun boterham verdienen: ofwel gebruik je je hersens, ofwel gebruik

je je handen om iets te realiseren. Het is zoals het in onze maatschappij nog steeds gangbare onderscheid tussen arbeiders en bedienden: arbeiders werken met hun handen, bedienden met hun hoofd. Arbeiders dragen een blauwe kiel, of toch iets met een blauwe boord, bedienden bij voorkeur een wit hemd, met een stijf gesteven kraag. Vandaar de witteboordencriminaliteit...

Maar dit onderscheid is natuurlijk al lang geleden achterhaald door de realiteit: als arbeiders er hun hoofd niet bijhouden, dan loopt alles mis. En veel werk van bedienden is dikwijls ook maar repetitief of afstompend... Sommigen maken er zelfs een erezaak van om 's morgens te komen werken, en klaarblijkelijk hun hersens thuis te laten. Dan hoeven ze ook niet na te denken, alle onvoorziene gevallen die met enige creativiteit kunnen opgelost worden, worden steevast "naar boven" gedelegeerd... Dit om maar te zeggen dat het onderscheid tussen denkers en doeners niet altijd zo absoluut is.

De afgelopen jaren heeft het genootschap vooral ingespeeld op de "doeners": vorig jaar waren er tal van activiteiten, er was het Jakobskerkenpad, er was de ontwikkeling van de Via's door Vlaanderen, de organisatie van een tweedaags congres, kortom gelegenheid genoeg om de doeners aan hun trekken te laten komen.

Misschien is nu de tijd gekomen om de denkers eens aan het werk te zetten. Om na te denken over de toekomst van ons genootschap. Om nieuwe wegen te ontdekken, niet alleen naar Santiago, maar ook nieuwe wegen naar nieuwe leden, naar nieuwe pelgrims-in-spe. Om na te denken op welke doelgroepen wij ons willen focussen: senioren en/of jongeren, mannen en/of vrouwen...

Om na te denken over wat de werkelijke missie is van ons genootschap? Tenslotte wil ik graag afsluiten met een dooddoener: "eerst gedaan en dan gedacht, heeft menigeen in het ongeluk gebracht", een wijsheid uit Van Dale!

Martin Kellens

Naar Lesbordes

Stilte op aarde
Niets roert zich, alles is rust
Eeuwigheidsgevoel

Paul De Marez

